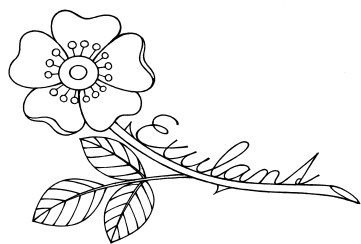

INFORMAČNÍ VĚSTNÍK č. 33 (1/2012)

občanského sdružení

EXULANT

Milí čtenáři,

letošní Memoriál J. A. Komenského v Žacléři proběhl při dostatku sněhu a krásně upravených běžeckých tratích, ale při teplotě těsně pod - 20°C. Někoho snad mrazivé počasí odradilo, takže účast byla menší než jindy, ale kupodivu při shromáždění u pomníku na hranicích, kde promluvili Mgr. Blahoslav Fajmon a MUDr. Josef Čáp, nikdo nezmrzl, naopak cítili jsme se příjemně. Příště se ani Vy nedejte odradit.

U zájezdu do Berlína, který jsme minule oznámili, dochází ke změnám. Po vyhodnocení počtu přihlášených a vzhledem k dalším organizačním komplikacím jsme se rozhodli zájezd dle původní představy nerealizovat, ale nabízíme našim členům, aby se zúčastnili zájezdu Ochranovského seniorátu na oslavy 275. výročí příchodu českých exulantů do tohoto města. Bližší informace jsou uvnitř věstníku.

Prosíme, přijedte na konferenci a valnou hromadu. Letos se sejdeme v Teplicích. Těší nás, že účast přislíbila historička Dr. Edita Štěříková, jejíž loňskou přednášku „Přínos reemigrantů evangelickým církvím“ v tomto čísle otiskujeme. Část programu bude věnována osobnosti Jana Jelínka, evangelického faráře z Kupičova na Volyni a poté v Oráčově, od jehož narození uplyne letos 100 let. Zájemcům bude nabídnuta nová publikace o Jednotě bratrské v Lešně. Na valné hromadě bude volen nový výbor občanského sdružení a revizní komise, proto je účast každého člena důležitá.

V letošním roce uplyne 100 let od založení obce Veselynivky na Ukrajině potomky pobělohorských exulantů. Oslavy se budou konat 12. 8. 2012. Jsme rádi, že se členové výboru sdružení mohli v lednu setkat s veselynivskou kazatelkou sestrou Marií Provazníkovou. Veselynivským sestrám a bratřím posíláme srdečné pozdravy. Data spojená s J. A. Komenským, Christianem Davidem a Pawlem Hulkou-Laskowskim signalizují zakulacená výročí, takže je, kromě jiných článků, také připomínáme.

Jan Bistranin

O PRÁZDNOTĚ A PLNOSTI ŽIVOTA

(Janovo evangelium 20, 1-10)

Děj nedělního rána začíná ještě za tmy. Není to nejlepší čas k tomu, aby se člověk vydal k hrobu prozkoumat jeho vnitřek. Navíc tam jde sama žena – Marie z Magdaly. Něco ji však pudilo a hnalo vpřed, nedokázala klidně spát. Myslela stále na Ježíše, na jeho poslední chvíle. Tmu můžeme pochopit také jako obraz její bezradnosti a smutku. Ona ta její cesta není dobře naplánovaná. Nevzala si s sebou svítilnu, netroufla by si ani sama prohlédnout hrob. Šla tam celá zmatená a výsledek byl ten, že se zhrozila, že tam Ježíš není. Více nezjistila a utekla.

Hrob je prázdný. To může znamenat celou řadu věcí. Nejen výpověď naší víry, že

Ježíš vstal z mrtvých. Vždy je více možných vysvětlení. Třeba to židovské vysvětlení, polemické vůči křesťanství, že ho prý sami křesťané odnesli, a teď prázdný hrob vydávají za nezvratitelný důkaz vzkříšení. A je třeba dodat, že tohle židovské vysvětlení bylo vlivné, po několik století se křesťané vůči němu bránili. A dokazovali, že to tak není. I Janovo evangelium chce podpořit tvrzení, že prázdný hrob není podfuk.

Zamyslet se můžeme nad tím, co to vlastně je prázdný prostor. Úplně prázdný totiž nebyl. Jako ani ticho není nikdy absolutní. Když se sami zcela ztišíme, najednou slyšíme mnoho zvuků života, pro které jinak nemáme sluch. Podobně i ten hrob byl plný různých věcí, ale nebyl tam ten, koho tam magdalská Marie očekávala. Prázdný je hrob tehdy, když v něm hledáme ukřižovaného Ježíše. Nalézt bychom v něm mohli celou řadu jiných věcí, ale o ty nám teď nejde. Překvapení z prázdného hrobu nás nutí k zamyšlení. Nemáme rádi prázdné prostory. Toužíme po tom, aby Bůh naplnil naši prázdnotu svým životem.

Podruhé šli k hrobu dva muži. Nebyli to ledajací muži, Petr byl prvním z jeho učedníků, dnes bychom řekli jeho oficiální mluvčí, zatímco Jana poutalo k Ježíši osobní pouto. Měl k němu lidsky nejbliže, rozuměl mu srdcem. Oni však nešli, doslova utíkali. Opět vidíme, že je cíl moc přitahuje, nenechává je klidnými. Jsou přece chvíle, kdy musíme životem běžet. V běhu je skryta síla a naděje životní pouti. Nadějná je už i ta nedočkavost spojená s Ježíšem a s každou památkou na něj.

Pozoruhodné je to, že učedníci neběží jednoduše spolu, předbíhají se, závodí, aby se ukázalo, koho Ježíšovo dědictví více přitahuje! Na začátku běžel první Petr, ten oficiální představitel, mluvčí dvanácti. Předbíhá ho však Jan, který je Ježíši blíže v lásce. Ale Jan se nepochopitelně u hrobu zastavuje a dovnitř pouští Petra jako prvního.

Jakoby každý z obou měl tady svou funkci a přednost. Petr vstoupil do hrobu první a přesně popsal, co v něm našel. Je to

jako přesný protokol. Našel tam lněná plátna, do kterých byl mrtvý Ježíš zavinut, a našel také šátek, jímž mu ovázali hlavu. Všechno to bylo pečlivě svinuto a složeno. Potom vešel Jan, také vše viděl, ale o něm se říká, že uvěřil.

Milí čtenáři, tu obhlídku prázdného hrobu můžeme pochopit jako kriminalistický počin. Evangelista Jan chce dát přece jasnou odpověď, jak to bylo s Ježíšovým hrobem. Musí nás napadnout, proč Ježíš – ať už živý nebo mrtvý – už nepotřeboval šaty. Kdyby ho někam přenášeli, jistě by ho nesli zabaleného v těch lněných plátnech. Kdyby ožil, jak se to již několika lidem podařilo navrátit se do života, zase by potřeboval šaty. Třeba takový Lazar – alespoň jak je zobrazován – vyšel ovázaný jako mumie. Ale Ježíš nepotřeboval pohřební šaty. Shrneme-li nález, vylučuje se tím možnost, že Ježíše odnesli. Pozitivně to znamená, že Ježíš už nepatří smrti. Není pouze navracený do života, nýbrž žije novým životem u Boha. K tomu nepotřebuje naše šaty.

Takové pečlivé ohledání a dosvědčení měl na starosti Petr. Jan k tomu přidal svou víru. Každý, kdo to viděl, nemusel uvěřit. Ale pro milujícího Jana to všechno dohromady znamenalo, že Ježíš tu není, je u Boha. Jinak to nedokázal vysvětlit. Ježíšův život, slova, činy dohromady vytvořily obraz, že On patří Bohu. Podstoupil smrt. Ale život je větší. K jeho životu by nesesedělo podvádět lidi ukrýváním svého těla. Ani by k němu nesesedělo, že by byl takovou oživlou mumii. On patří Bohu a jeho život přesahuje naše představy o životě.

Na počátku jsme se zmínili o prázdném hrobu a co ta prázdnota může znamenat. Prázdnota sama o sobě neznamená nic. Nic pozitivního. Něco tu není. Prázdnota však odkazuje k Božímu jednání. Bůh naplňuje naši prázdnotu, naši bezradnost tváří v tvář smrti. Někdy se prázdnoty bojíme, prostor života křečovitě plníme vším možným. Ale prázdnota může získat smysl. Právě když ji nepřehlušíme ani svou aktivitou, ani touhou po vysvětlení tajemství prázdného hrobu. Když přijmeme to, že život plní někdo jiný

než my. Když se dokážeme odmlčet a otevřít se Bohu. Prázdnota může být šifrou naší otevřenosti a čekání na Boží pomoc a plnost života.

Ovšemže se nedokážeme smířit se svou prázdnotou. V uvedeném čtení také nikdo nebyl smířen s vlastním smutkem. Marie Magdalská spěchala k hrobu ještě za tmy. I my někdy žijeme podobně zbrkle, neorganizovaně, neurčitě. Ale když vyjdeme ještě plní temnoty, vycházíme vstříc Božímu světlu. A to, že vyjdeme, je důležitější než to, jestli jsme byli na vše připraveni. Učedníci Petr a Jan běželi rychle k Ježíšovu hrobu. I my můžeme spěchat k Ježíši. Předbíhat se v lásce k němu a setrvat společně v jeho blízkosti. Ten spěch, běh, netrpělivost srdce i pevná vůle dojít k živému Ježíši – to vše jsou znamení naděje. My sami se můžeme stát znamením naděje ve světě, když se ve své prázdnotě otevřeme pro Boží velké dary a budeme připravení je přijmout do svého života.

Filip Susa

POZVÁNKY

Exulant v roce 2012 zve:

15. – 17. června – zájezd s Ochranovským seniorátem do Berlína na oslavy 275. výročí příchodu českých exulantů;

21. června - vzpomínkové shromáždění na Staroměstském náměstí v Praze (u příležitosti 391. výročí poprav 27 představitelů českého stavovského odboje roku 1621);

19. srpna – setkání reemigrantů ve 14 hodin na hřišti v Trpístech;

6. – 7. října – konference a valná hromada Exulanta v Teplících.

*

Veritas v roce 2012 zve:

24. března - seminář pro učitele a zájemce o dějepis a společenské vědy v Pardubicích hlavní téma: „Evropský rozměr protestantských modliteben“;

5. – 8. července - pracovní soustředění VERITAS v Telči;

září (bude upřesněno na webových stránkách VERITAS) - putování do Velké Lhoty u Dačic - výlet do Střediska české reformace s naučným programem.

*

19. – 21. října zve MORAVIAN na konferenci do Suchdolu nad Odrou. Téma: Moravští bratři v polárních oblastech.

*

17. března – benefiční koncert Zvonků Dobré zprávy v Olomouci;

3. června - koncert Zvonků Dobré zprávy v Pozděchově;

1. července – setkání na Růžovém paloučku u Litomyšle;

6. července - Husův den v Kateřiněch na pasekách u Kamasu;

8. července - Husův den na Kalichu u Železného Brodu;

9. září – vzpomínkové setkání u pomníku předtolerančního kazatele Jana Maniše v Ratiboři u Vsetína.

CHRISTIAN DAVID, MORAVSKÝ EXULANT A MISIONÁŘ 1692-1751

Christian David je v dějinách českého a moravského náboženského exilu výjimečnou postavou a jistě si zaslouží, aby na něj bylo u příležitosti 320. výročí jeho narození vzpomenu. Narodil se 17. února 1692 v moravské Ženklově. Jeho otec Jan David byl Čech, ale Christian česky neuměl. Byly mu sotva tři roky, když se jeho ovdovělá matka vdala za Georga Grassmanna. Jako většina obyvatel v Ženklově byli matka i otčím německé národnosti. Grassmannovi se počítali k potomkům starých Českých bratří, ale svou tehdy nedovolenou víru utajovali i před svými malými dětmi. Christian David se dostal zřejmě už v útlém dětství,

jak tehdy bývalo zvykem, do služby. Teprve ve svém dospělém věku dostal do ruky Bibli a seznámil se s tradovaným vyprávěním o staré Jednotě bratrské. Odešel z Moravy a po mnohých dobrodružstvích našel svůj domov ve Zhořelci v Horní Lužici.

Těm, kteří se zajímají o historii, je jistě známo, že Christian David chodil ze svého exilu na Moravu, tam vzdor hrozícím mu nebezpečím misijně působil, přivedl první Moravany do Berthelsdorfu v Horní Lužici a zasekl sekeru do prvního stromu, který měl být poražen k výstavbě prvního domu na místě, kde vyrostl Herrnhut. Na Davidově náhrobku v Herrnhutu je jako jeho nejvýznamnější zásluha poznamenáno: „Tesař, který 17. června 1722 porazil první strom k výstavbě Herrnhutu.“ Dnes tento drobný čin málo koho zajímá. Ani dnešní herrnhutští obyvatelé nepovažují tuto službu za příliš pozoruhodnou. Jednodušší je vzpomínat na slavného hraběte Zinzendorfa, který založil kolonii na Hutbergu a přijal do ní moravské exulanty. Avšak bez Christiana Davida by exulantská kolonie na Hutbergu nevznikla, a kdyby tam byla vznikla jiná obec, jmenovala by se sotva Herrnhut a sotva by se stala kolébkou obnovené Jednoty bratrské.

Posilování víry pronásledovaných evangeliků na Moravě, v Čechách i ve Slezsku leželo Davidovi na srdci. Ze svého exilu zavítal nejméně třináctkrát na Moravu, a byl by jistě ve svých misijních cestách pokračoval, kdyby mu byl Zinzendorf nebránil. David se při vši své dobré vůli ve věcech misie jen těžko podřizoval přísné herrnhutské kázni. Když byl v létě 1728 poslán se švédským báňským asesorem do Stockholmu, rozmyslel si to ve Freibergu jinak, protože jej „*srdce táhlo do papežství*“. Místo do Švédska cestoval přes Čechy a Moravu do Vídně a hledal, kde by mohl být užitečný i v Rakousku. Na této své cestě byl v moravské Jablunce dopaden, ale podařilo se mu ještě z provizorního vězení uprchnout.

V následujícím roce byl David žádán na návštěvu do Livonska. Zinzendorf souhlasil a David našel v Livonsku brzy svůj misijní

úkol mezi chudými nevolníky. Pilně se učil lotyšsky, naučil se číst a rozumět lotyšské Bibli, a aby dokázal mluvit jako tamější sedláci, chtěl s nimi sušit seno a být jedním z nich. Trpěl s nimi všelijaké nesnáze včetně hladu. Hrabě Zinzendorf však Davidově činnosti v Livonsku nedůvěřoval. Podezíral jej, že si tam hledá jiné autority a volal jej zpět. Protože tomu David nemohl hned rozumět, snažil se dopisy hraběti svou misijní práci v Livonsku vysvětlit a obhájit, ale marně. Byli pro něj posláni David Nitschman tesař a Melchior Till. Vrátili se i s Davidem koncem roku 1730.

V následujícím roce byl David poslán do Francie mezi hugenoty. Byla to velmi nebezpečná cesta, ale David šel ochotně. V té době byl David už i mimo Herrnhut a Moravu dobře znám svou kazatelskou výřečností a přesvědčivostí. Protože neuměl francouzsky, chtěl baron Friedrich Wattewille jeho proslovy překládat. David došel až do Švýcarska, ale do Francie se nedostal. Kazatelé francouzské církve „na poušti“ si žádnou návštěvu ve francouzských sborech nepřáli, báli se, že by se něco mohlo prozradit a pronásledování by se vystupňovalo. Bratři se rozhodli jejich obavy respektovat

V roce 1732 šel Christian David vstříc salzburským emigrantům a v Norimberku jim rozdával Bible. V Norimberku se mimo jiné seznámil s predikantem pocházejícím ze Štýrska, který ze svého exilu za čtyřicet let vykonal šedesát cest do rakouských zemí a byl tam dokonce dvakrát i ve vězení, z něhož se mu však pokaždé podařilo uniknout. O dvacet let mladší Christian David k němu vzhlížel s velkým obdivem. Rakouský predikant považoval svou službu pronásledovaným souvěrcům za svůj celoživotní úkol, a k takovému úkolu se cítil povolán i David. Po svém návratu do Herrnhutu se zas chystal na Moravu. Protože však věděl, že u Zinzendorfa nenajde porozumění, zeptal se pomocí losu na Boží vůli. Los mu jeho předsevzetí potvrdil, ale po prudkém konfliktu s vedením sboru (s Zinzendorfem) se David nakonec zas podrobil, na Moravu ne-

šel a o čtvrt roku později byl poslán na tři roky do Grónska.

Grónsko bylo pro Davida velmi tvrdou zkouškou. Tam narazil na hranici svých tělesných sil i svého jinak nezdolatelného optimismu. První misionáře trápil hlad, trpěli těžkými nemocemi, domorodci v širokém okolí vymřeli a bratří neměli ani příležitost naučit se jejich nesnadné řeči. David podnikl v Grónsku dvě větší cesty, ale pak vysílený ve své nemoci rezignoval. Cítil se pro tuto službu ve svých dvaadvaceti letech už příliš starým. (Trpěl skorbutem více než jeho dva o dvacet let mladší spolupracovníci a své síly dlouho přeceňoval.)

V Evropě se Davidovi jeho tělesná síla i dobrá naděje zas vrátila. V roce 1736 působil spolu s moravským exulantem Martinem Rohlederem na Ronneburgu mezi nejchudší spodinou tehdejší společnosti. V následujícím roce stavěl dům pro bratrskou kolonii Heerendijk v Holandsku nedaleko Utrechtu. Davidova tamější misijní působnost vedla k velkému probuzení. Pozornost, které se tím v Holandsku žijícím moravským bratřím dostalo, se Zinzendorfovi však málo líbila, a ještě méně rád viděl, když se David přátelil s představiteli holandské reformované církve. Obával se, aby se bratří v Holandsku snad nepřipojili k reformovaným. Takovým obavám a zákazům David nemohl rozumět.

Z Holandska byl David poslán podruhé do Livonska, kde zatím už s úspěchem pracovali jiní bratří. Protože měli mezi sebou jakési neshody, měl se Christian David jako osvědčený strůjce pokoje starat o pokojné soužití mezi bratřimi i v jejich vztahu k tamější vrchnosti. David tam stavěl ve Wolmarshofu budovy střediska bratrské misie a přitom působil misijně zas především mezi venkovským obyvatelstvem.

Po dvou letech se David vrátil na rok zpět do Německa, ale počátkem roku 1742 byl zas už v Livonsku. Tentokrát dostal úkol v estonské části země na statku Brinkenhofu. I tam působil misijně po svém a vedl velkou stavbu plánovaného tam bratrského střediska. Působení herrnhutských bratří tu však

vzbudilo nepřející pozornost některého livonského duchovenstva. Došlo k velkému vyšetřování. I Christian David se s úspěchem zodpovídal před dvěma livonskými komisemi (v lotyšské i v estonské). Komise svou práci ještě nedokončily, když byl v Petrohradu 16. dubna 1743 vydán zákaz „herrnhutského učení“ a bratrské modlitebny měly být pozavírány. Christian David se hned tak nevzdal, stavěl bratrskou kolonii v Brinkenhofu dále.

Na podzim 1746 se David vrátil zas do Německa, kde pro něj mělo vedení církve nachystán už jiný náležitý úkol: měl postavit bratrskou modlitebnu v Grónsku. I toho úkolu se David ujal horlivě, zůstal rok v Grónsku a postavil nejen modlitebnu, nýbrž ještě i jeden další dům, a když se vrátil do Evropy, zasazoval se důrazně o to, aby byla na účet bratrské církve postavena ještě i zásobárna potravin pro grónské domorodce, v níž by mohli přes zimu bezpečně uchovávat své v létě nahospodařené potraviny. Aby získal levnější stavební materiál, jel si pro něj až do Ameriky. Postavil zásobárnu i ještě jeden další dům pro misionáře v Grónsku, odtud pak jel do Pensylvánie a tam využil svého krátkého pobytu, aby pomáhal na stavbě v bratrské kolonii Nazarethu. Když se pak David vrátil z Ameriky, stačil tak právě obejít během roku bratrské sbory v Holandsku, Německu a ve Slezsku a 3. února 1751 zemřel.

Při vši své tesařské práci byl David všude, kde se zdržoval, především horlivým a žádaným kazatelem a misionářem, a kromě toho si našel i čas, aby napsal nepřeborné množství dopisů, v nichž povzbuzoval a napomínal ke konsekventnímu následování Krista. Byl autoritou a obdivovanou osobností jako „*služebník Páně*“ nebo „*služebník Boží*“ nejen mezi Moravany. Jeho biblické výklady a proslovy vysoce hodnotili i teologové jako byl John Wesley a Friedrich Christoph Öttinger.

Herrnhutští bratří měli od roku 1735 svého vlastního biskupa, který byl sám pouhým řemeslníkem (svému řemeslu se

vyučil dokonce u Christiana Davida), a který hned po své ordinaci začal ordinovat teologicky vzdělané i nevzdělané členy bratrského společenství, zvláště pak ty, kteří byli určeni pro misi. Od poloviny čtyřicátých let měla bratrská církev přehlednější strukturu a pevnější stupnici duchovenských úřadů. Nemálo prostých řemeslníků z Moravy i jiných zemí bylo ordinováno pro službu ve funkci diakonů a presbyterů (kazatelů). Někteří se stali dokonce i biskupy. Avšak Christian David nebyl v bratrské církvi přijat ani pro nejnižší službu akoluta.

V Livonsku byla Davidovi při jeho první návštěvě v roce 1730 nabízena ordinace, což u Zinzendorfa budilo pohoršení. Vyšetřující dvě livonské komise v roce 1743 také mohly sotva věřit, že David není ordinován, ale v bratrské církvi nebyla Davidova ordinace žádoucí - Zinzendorf ji nepřipustil. David zůstal tedy pouhým tesařem a prostým, neordinovaným „*služebníkem Božím*“. Byl s tím spokojen a nacházel v této skutečnosti dokonce i výhody. Pracoval rád „*apoštolsky*“ a na svou obživu si rád sám vydělával.

Mnozí současníci hodnotili Christiana Davida snad až příliš vysoko. Svobodný pán Ludwig Carl Schrautenbach o něm napsal: „*Christian David byl apoštolský muž, jak si jej člověk jen může představit. Podle své fyziognomie, svého ducha, své bezúhonnosti, způsobů a slova byl ideálem apoštola, jak je člověk vidá malované a jak je vnímá z jejich spisů.*“ Zinzendorf se naopak Davidovy zásluhy snažil kde mohl opatrně snižovat – a podařilo se mu to. Dnes se o Christianu Davidovi v Jednotě bratrské ví málo a jeho osobnost bývá povrchně popisována jako originální, ale spíše rušivá.

Bratrský biskup August Gottlieb Spangenberg napsal: „*Tento Christian David ze Ženkavy na Moravě byl výjimečný muž a jeho památku mám v úctě. V jeho nemoci jsem jej často navštěvoval a musím přiznat, že až do svého posledního dechu se osvědčil jako muž Boží... On poznával a přiznával se zahanbeným srdcem, že je hříšníkem, a přece nebyl před Spasitelem plachým, nýbrž*

utěšeným ve víře v něho. Nikdy nebyl zahálčivý, a když se do něčeho dal, pustil se čerstvě do práce, a ta mu šla od ruky. Když myslel, že má ve smyslu svého Pána k dobru svého bližního to nebo ono udělat, nenechal se od toho odradit. Když mu byla uložena nějaká práce, dělal ji pilně; když žádnou práci neměl, opatřil si ji. Často udělal něco špatně, ale když pochopil, že správně netrefil, pak to přiznal a litoval svých chyb, hledal Spasitelovo srdce, a když byl od něj utěšen, pak pokračoval s radostí ve svém běhu [životu].“

Edita Štěříková

HUDEBNÍ STŘÍPKY KRYŠTOFA HARANTA A JEDEN INSTRUMENTÁLNÍ BONUS

„Ano, jsouce již při konci věku světa tohoto, i z přirození čím dál tím více pokaženější a mdlejší...“ – z předmluvy k „Putování“

Dne 25. července 1620 se v katolickém kostele sv. Jakuba v Praze konala mše. Na tom by nebylo nic divného, kdyby hudbu nesložil Kryštof Harant, o němž se vědělo, že před dvěma lety přestoupil od katolictví k podobojím, a že se loni zúčastnil tažení vojska českých stavů na Vídeň.

A když na loutnovém koncertě anebo v úpravě pro kytaru uslyšíte skladby Mikuláše Šmala, řekněte si: tak tenhle skladatel viděl do zákulisí.

V následujících střípcích z české hudební minulosti můžeme vidět i ilustraci Ježíšových slov z Matoušova evangelia: „Nemyslete si, že jsem přišel na zem uvést pokoj; nepřišel jsem uvést pokoj, ale meč“ (Mt 10,34).

Jedním z popravených na Staroměstském náměstí roku 1621 byl český šlechtic, válečník a diplomat Kryštof Harant z Polžic a Bezdruzic (1564 – 1621). Narodil se na hradě Klenová u Klatov a patřil mezi nejvšestrannější osobnosti tehdejší české

společnosti. Jako mladík studoval v Innsbrucku, uměl sedm jazyků, vyznal se v hudbě, výtvarném umění, v historii, zeměpisu a společensko-vědních oborech.

Po smrti své první ženy Evy Černínové z Chudenic se v letech 1598 – 1599 se svým švagrem Heřmanem Černínem z Chudenic vydal na pouť do Svaté země a roku 1608 tento znalec umění, mecenáš a hudební skladatel vydal svůj dobrodružný cestopis s výstižným názvem „Putování aneb Cesta z království českého do Benátek a odtud do země Svaté, země judské a dále do Egypta a velikého města Kairu, potom na horu Oreb, Sinai a sv. Kateřiny v pusté Arábii ležící“. Z množství náznaků je patrné, že už tehdy na soudobé katolictví Harant nahlížel kriticky, viz úvodní citát o konci světa.

V cestopisu si všímá hudby a hudebních zvyklostí různých zemí, muzikologové se však diví, jak málo a jak kusé jeho poznámky jsou. Například o Benátkách se prý mohl rozepsat mnohem víc. Harant se zmiňuje především o té muzice, na níž se on sám podílí. Tak víme, že na Krétě v klášteře sv. Máří Magdalény zpíval v pětihlasu. Na tamních pohřbech ho obzvlášť zaujaly nájemné ženy – plačky. Jakožto poutníci během plavby do Jaffy zpívali na lodi litanie, hymny a modlitby. Píše též o řeckých liturgických zpěvech v klášteře sv. Kateřiny pod horou Sinaj – mimochodem, nijak pochvalně. A servítky si nebere ani při hodnocení arabské hudby: „jakoby svině pískala a osel bubnoval“. Hudba doprovázela rituální pohřby Indů, jež probíhaly žehem, zlehka se zmiňuje o hudbě egyptské a popisuje tureckou svatbu a její taneční zpěvy a taneční muziku.

Harant a ostatní poutníci zpívali i na různých svatých místech v Jeruzalémě a Betlémě. Během svých studií v Evropě se seznámil s moderními skladatelskými styly, a když navštívil místa spjatá s Ježíšovým životem, byl jimi inspirován k šestihlasému motetu podle žalmu 125 „Qui confidunt in Domino“. Když na vlastní oči spatřil Jeruzalém a horu Sijón, v klášteře, kde byl ubytován, za večerního šera, kdy zpíval spolu

s mnichy, byl prý pohnut a posílněn Davidovými slovy: „Kdo doufají v Hospodina, jsou jak hora Sijón: nepohne se, strmí věčně. Kolem Jeruzaléma jsou hory, kolem svého lidu je Hospodin, nyní i navěky.“

Známe též Harantovo další moteto, pětihlasou mariánskou píseň „Maria Kron“. Vzniklo na anonymní německý neliturgický text a ještě za Harantova života ji roku 1604 v Dillingenu vydal německý skladatel Bernhard Klingenstein (1545 – 1614). Vyšla ve sbírce třiceti tří mariánských motet „Rosetum Marianum“ a Kryštof Harant se tak dostává do společnosti skladatelů zvukových jmen, z nichž je dnes nejznámější Orlando di Lasso (1532? – 1594). Je vidět, že Harantova hudební tvorba nacházela uplatnění i v evropském kontextu.

Z jeho dalších skladeb se dochovaly pouze fragmenty altových hlasů čtyř duchovních zpěvů. A samozřejmě „Missa super Dolorosi martir“, která v Praze způsobila takové divení až pohoršení.

Byla určena pro zpěváky a složil ji na motivy populárního madrigalu známého italského skladatele jménem Luca Marenzio (1553? – 1599). U sv. Jakuba ji tehdy hráli s instrumentálním doprovodem, nástroje zřejmě hrály unisono se zpěvem. Provedení se aktivně zúčastnil i Harant.

Tajnému radovi v Bavorsku krátce poté přišel dopis, v němž byl Harant označen za „zřejmého pokrytce.“ Nešlo jen o to, že hráli „u katolíků“, že si jej přišli poslechnout pražští kalvinisté, ale i o to, že ve své skladbě využil strukturu katolického mešního obřadu, s nímž jako utrakvista nemohl souhlasit. Jeho katoličtí současníci to škodolibě hodnotili jako doklad protestantské nepevnosti a připomínali si Harantovu minulost. Byl ve službách císaře Rudolfa II. i jeho nástupce Matyáše, sloužil jako dvorský rada a císařský komorník. Od katolictví k podobojí přestoupil až roku 1618. Rok poté se zúčastnil tažení vojska českých stavů na Vídeň a pod jeho velením čeští dělostřelci ostřelovali císařský palác. Po nástupu Friedricha Falckého na český trůn byl Harant králem jmenován

tajným radou a prezidentem České komory.

Pár měsíců po provedení „Missa super Dolorosi martir“ byla na Bílé hoře potlačena vzpoura českých stavů a roku 1621 Haranta na jeho hradě Pecka zabil Albrecht z Valdštejna. Po jeho popravě výchovu jejich dětí svěřila Harantova třetí manželka jezuitům a vzala si Heřmana Černína, s nímž před více než dvaceti lety putoval do Svaté země. Harant byl pohřben na hradě Pecka.

Už se nedozvíme, jaké knihy a hudební skladby vlastnil, neboť císařští úředníci se při soupisu inventáře hradu Pecka v letech 1621 – 1622 věnovali především tomu, co mělo „hmotnou hodnotu“, a „šacuňk“ uměleckých a vědeckých děl doslova „odflákl“.

Z Harantových hudebních děl se toho dochovalo velice málo, dvě moteta a jedna mše, i když jeho skladatelská tvorba zřejmě nebyla nijak obsáhlá. Ovšem stačí to k tomu, aby podle některých hodnotitelů byl nejvýznamnějším českým skladatelem té doby.

Zalistujeme-li knihami různých kultur a z různých časů, do hloubky staletí i tisíciletí, zjistíme, že mluvit v dobách krize o konci světa k člověku nějakým způsobem patří. Ani Kryštof Harant tomu roku 1608 neodolal, a to nemohl vědět, že jeho doba je jen jakási předehra k následujícím desetiletím, a že on se toho už nedožije.

A kdo byl Mikuláš Šmal? Vraťme se do roku 1613, neboť tak je datován rukopisný sborník drobných tanečních skladeb, které složil Mikuláš Šmal z Lebendorfu, jinak také Nicolaus Schmall von Lebendorf. Zmiňuji ho proto, že byl písařem Jaroslava Bořity z Martinic, nesnášenlivého a útočného královského místodržícího, který se svými dvěma kolegy Vilémem Slavatou z Chlumu a Košumberka a písařem Fabriciem byl vyhozen z okna při oné proslulé Druhé pražské defenestraci dne 23. května 1618. Kde byl tou dobou písař a loutnista Nicolaus Schmall, to nevím. Těm třem vyhozeným se díky kupce hnoje, jak se ironicky tvrdí, nic nestalo, ovšem velká část národa po prohrané bitvě na Bílé Hoře dopadla mnohem hůř.

Pavel Čáp

JAN AMOS KOMENSKÝ: OMNIA SPONTE FLUANT, ABSIT VIOLENTIA REBUS (vše ať volně plyne, násilí ať je věcí vzdáleno)

Jan Amos Komenský se narodil 28. března 1592 jako syn Martina Komenského a jeho manželky Anny. Na otázku, kde se Komenský narodil, dosud není možné dát uspokojivou odpověď. Mohl se narodit buď v nevelké vesnici Komňa, odkud pocházel rod jeho otce (Komenský – Komňanský), ale také v Nivnici nebo v Uherském Brodě. Protože chybí z té doby matriky a příjmení ještě nebyla ustálena, členové širší rodiny měli přízvisko: Segešové, Fojtů, Staňkovi a Komenští. V této spleti jmen je velice obtížné orientovat se na základě kusých informací, které jsou k dispozici. Hádanku svého rodného jména neulehčil ani sám Komenský, který se během univerzitních studií podpisoval jako Nivnický (11x), a v latinských spisech Komenský (Comenius) a jednou Uhersko-brodský.

Otec Jana, Martin Komenský, byl zámožným měšťanem v Uherském Brodě. Vlastnil dům na náměstí a další dva domy na předměstí. Byl členem pivovarnického cechu. Oba rodiče byli významnými členy bratrského sboru v Brodě. Jan, který se narodil jako nejmladší po 4 dcerách a na jehož příchod otec dychtivě čekal, prožil radostné dětství, i když se ve svých spisech o svých rodičích téměř nezmiňuje. Jan byl vychováván v přísné kázni, jak to bylo obvyklé v rodinách Jednoty. S vděčností později píše, že „si od dětství přivykl sladkému jhu kázně“.

Radostné a hospodářsky zajištěné dětství bylo však narušeno tragickými událostmi. Jan měl teprve dvanáct let, když mu zemřel otec, krátce na to i maminka a dvě sestry, Ludmila a Zuzana, které nejspíš podlely morové nákaze. Zůstal na živu se zbylými dvěma sestrami. Obě starší sestry se provdaly a žily v Uherském Brodě. Zůstává otázkou, proč se sirotek dostal do Strážnice, kde se jej ujala teta Zuzana Nopálová, a proč nezůstal

u některé ze svých dospělých sester. Není vyloučeno, že otcova sestra Zuzana Nohálová byla kmotrou malého Jana. A její povinností jako kmotry bylo postarat se o křtěnce v případě osíření.

V roce 1605 zažil Jan hrůzy války, která vzplanula mezi Habsburky a sedmihradským knížetem Štěpánem Bocskaiem. V jihovýchodním cípu Moravy zanechaly kruté boje hroznou spoušť. Byla vypálena Strážnice a také vypleněn Uherský Brod, kde po rodičích zděděný dům na okraji města lehl popelem. Jan musel utéci do Nivnice k poručíkům, kteří spravovali jeho majetek. Dva, tak důležité roky ve vývoji dospívajícího chlapce, prožil pravděpodobně jako pomocná síla u poručíků bez školní docházky.

V roce 1608 (šestnáctiletý) se dostal na latinskou školu v Přerově, která připravovala duchovní správce a učitele Jednoty. Jan přijal nižší svěcení a své druhé jméno Amos. Přerovská latinská škola měla v té době vynikající úroveň. Ke studiu na této škole mu nejspíš pomohl významný bratrský senior Jan Lánecký, který byl rektorem přerovské školy. Pocházel z Nivnice a pravděpodobně byl upozorněn na dospívajícího Jana. Na přerovské škole se Komenský dostal do styku s předním moravským šlechticem Karlem starším ze Žerotína, který byl členem Jednoty a v Přerově měl své sídlo. Na duchovní a intelektuální vývoj nadaného studenta měli vliv především rektor školy a senior Jednoty Jan Lánecký, který byl ovlivněn reformovanou theologií, jak se s ní seznámil během studia v Ženevě. Snad ještě větší vliv na Jana měl jeho vrstevník Tomáš Dubinus – jen o několik let starší rodák z Valašského Meziříčí, který byl učitelem na přerovské škole.

Během tříletého studia v Přerově Jan výborně zvládl vše, co bylo těžkými okolnostmi zmeškáno v jeho vzdělání. Byla to především latina, která byla jazykem učenců a vzdělanců a která byla podmínkou pro další studium na vysoké škole. Studenti přerovské školy byli v té době posíláni na kratší čas do německé školy ve Fulneku, aby se zdokonalili v němčině, a není vyloučeno, že zde

i Jan strávil několik měsíců. Fulnecký sbor měl zvláštní historii. Vznikl z německých valdenských křesťanů, kteří unikli do Čech a na Moravu před krutým pronásledováním v Německu. Odvážným rozhodnutím se těchto utečenců ujala právě Jednota, která byla ve stejné době sama krutě pronásledovaná. Podobný bratrský sbor německého jazyka vznikl ještě v Lanškrouně.

Po ukončení studia v Přerově byl Jan poslán na akademii do Herbornu, která byla pod vlivem reformovaného bohosloví a politicky pod vlivem Spojeného Nizozemí. V době Janova studia v letech 1611–1613 bylo na této Herbornské akademii zapsáno dalších pět českých studentů. V letech 1613–1614 pokračoval ve studiu v Heidelbergu. Pod vlivem svých učitelů už jako student pomýšlel na vytvoření encyklopedického díla – *Theatrum Universitatis Rerum*.

Z Heidelbergu se Jan vracel do Přerova pěšky. Jednak kvůli nedostatku peněz (za poslední peníze zakoupil Koperníkův spis „O pohybu těles nebeských“), ale také ze zdravotních důvodů, jak o tom později napsal jednomu z bratrských studentů Kristianu Nigrinovi: „*Já jsem ve 14. roce tohoto století urazil cestu z Heidelbergu do Prahy zcela sám a pěšky, jsa bezpečen doprovodem strážného anděla a pevným zdravím. Příčinou té pěší cesty bylo totiž, že mi již nezbývalo mnoho cestovního, a rovněž jsem od pohybu na čerstvém vzduchu očekával pozdravení z nemoci a také jsem se v té naději nezklamal.*“ Cesta zpět na Moravu, do Přerova, vedla tedy přes Prahu. Zde v r. 1614 navštívil Komenský Betlémskou kapli a Karlovu kolej, kde se setkal s několika profesory, k nimž měl blízko.

V Přerově se stal pomocným učitelem na škole, na které sám studoval. Během této doby už shromažďoval historické dokumenty k dějinám Moravy a Žerotínského rodu, a také materiál pro svůj Poklad českého jazyka. Nešlo jen o běžný slovník. Pokoušel se o zachycení úsloví a přísloví, tedy o tzv. moderní dynamický ekvivalent. Jinak z tohoto období máme o Komenském jen

málo zpráv. Důležitou informací je jeho kněžská ordinace na bratrském synodu v Žeravicích v r. 1616, kde byl spolu s ním ordinován i jeho starší spolužák Mikuláš Drabík, který měl později na Komenského tak neblahý vliv. 19. června 1618 se oženil. Vzal si za manželku Magdalenu Vizovskou ze Zábřeha. Nevěsta patřila spíš k vyšší společenské třídě.

V letech 1618–1621 byl duchovním správcem německého bratrského sboru ve Fulneku, na panství Jana Skrbenského z Hříště. Tato léta patřila nesporně k nejšťastnějšímu období jeho života. Ještě před tragickým vyústěním vzpoury českých a moravských stavů proti Habsburkům byl v Olomouci vytištěn Komenského spis „Listové do nebe“. Jde o nevelkou, ale pozoruhodnou práci, v níž vystupují se svou stížností nejprve poddaní, kteří si u Krista krále stěžují na kruté zacházení svých vrchností. Slovo dostávají i páni, kteří si naopak stěžují na lenivost a neposlušnost svých poddaných. A Kristus kárá oboje. *„Vás chudých napomínám, znejte sebe a znejte sami sebe a neseďte výše než sedíte. Naříkání a stýskání zbytečných nerozmnožujte. Myslete na to, aby to, co bohatí proti vám mají: lenost, rozmařilost, žranice, vzpoury, ať se při vás nenachází, jinak byste neobstáli. A vy, bohatí, zdaž nevíte, že když chudým – mým milým – dobře činíte, Otci mému půjčujete, poklad sobě v nebi shromažďujete. Vy pak bezbožní bohatí, proč nuzíte lid můj? Proč tváře chudých mých zahanbujete. A proto vězte, že mzda dělníků při vás zadržovaná křičí a lkání jejich v uši mé, Pána zástupů, vchází. Vás, nenapравíte-li se, trestati budu, protože zboží svého zle užíváte.“*

Když byl českým králem zvolen „zimní král“ Friedrich Falcký, účastnil se J. A. Komenského jeho přivítání na Moravě.

Pro české evangelíky, kteří byli dosud chráněni tzv. Rudolfovým Majestátem z r. 1609, byla porážka českých stavů na Bílé hoře katastrofou, která postihla zvláště Jednotu bratrskou a její kněze.

V r. 1621 na jaře byl Fulnek obsazen

španělským vojskem. Z podnětu katolického misionáře byla na náměstí spálena Komenského knihovna. Vzhledem k ohrožení, kterému byl vystaven, poslal Komenský svou manželku s dvěma dětmi do Přerova pod ochranu Karla st. ze Žerotína. Sám se skrýval na některém z Žerotínových panství.

V r. 1622 dopadla na Jana přetěžká rána. V Přerově podlehla epidemii Magdalena s oběma syny. Ještě před jejím úmrtím stačil Komenský napsat pro svou manželku první ze svých útěšných spisů: „Přemýšlování o dokonalosti křesťanské“. Tento spis zachytil hlubokou lásku Komenského k manželce: *„Manželko má milá, Mandaleno, klenote můj po Pánu Bohu nejdražší...posílám ti tuto knížečku místo sebe pro potěšení... Z tohoto traktátu budeš moci vyrozumět, že je zbytečné vybírat si, jak by člověk od Boha veden býti chtěl, nýbrž že nejlépe jest povolně, byť i s pláčem to bylo, za Pánem Bohem jít a všechno štěstí i neštěstí, radost i zármutek, smích i pláč s poděkováním z ruky jeho přijímati. Čti pilně tuto knížečku a nejen čti, ale bedlivě rozvažuj a ve svatém přemýšlení se cvič. Na mne při tom zvláště modlitbami svatými, jak náleží, laskavě vzpomínej. Nejvíce však na Boha, který je tvá i má největší útěcha.... Tvůj věrný manžel do smrti J. A.“*

Na útěku stačil napsat první díl „Truchlivého“. V něm si za sebe i za celou církev kladl mučivé otázky, proč Bůh dopustil porážku svých věrných. Truchlivý křesťan se obrací nejprve na rozum, pak ke křesťanské víře a nakonec k samotnému Kristu s prosbou, aby dostal na své otázky pravdivou odpověď. Není vyloučeno, že mu byla předlohou kniha Jobova ze Starého zákona.

V prosinci roku 1623 pod Klopoty u Brandýsa nad Orlicí napsal Komenský Labyrint světa a ráj srdce. Knihu věnoval svému ochránci Karlu st. ze Žerotína. Tento spis byl oblíbenou četbou českých evangelických emigrantů. V něm Komenský nejprve kriticky popisuje svět lidí od narození až po smrt. V druhé části, když již zoufá nad nesmyslností života, se setkává ve svém srdci

se svým milostivým Pánem, který ho takto oslovuje: „*Vítej, vítej můj synu a bratře milý! ...Kde jsi byl, synu můj? Kdes byl tak dlouho? Kudy jsi chodil? Čeho jsi ve světě hledal? Potěšení? I kde jsi ho měl hledati než v Bohu? A kde Boha, než v chrámě jeho? A který chrám Boha živého než chrám živý, který on sobě sám připravil, srdce tvé vlastní? Díval jsem se synu můj, když jsi bloudil; ale již jsem se déle dívati nechtěl, přivedl jsem tě k sobě, tebe do tebe uveda. Nebo tu jsem sobě zvolil palác k bydlení svému; chceš-li tu bydleti se mnou, najdeš tu, čeho jsi v světě nadarmo hledal: pokoj, utěšení, slávu a sytost všeho.*“

Karel st. ze Žerotína projevil v této době velkou statečnost. Na jeho panstvích našli útočiště mnozí evangeličtí duchovní i se svými rodinami. V Brandýse n. Orlicí, kde se sešlo vedení Jednoty bratrské, aby zvažilo další postup, uzavřel Jan Amos další sňatek, s Marií Dorotou Cyrillovou, dcerou seniora Jednoty.

V roce 1625 rozhodli starší Jednoty, že česká větev se přestěhuje do Lešna ve Velkopolsku a členové moravských sborů do Horních Uher – na území dnešního Slovenska. Komenský byl v r. 1625 vyslán do Lešna a do Slezska, aby zde připravil podmínky pro přestěhování pronásledovaných členů církve. Na této cestě se ve Šprotavě u Žitavy setkal s vizionářem Kryštofem Kotterem, jehož vidění překládal z němčiny do češtiny. Po návratu napsal v Bílé Třemešné, na panství Jiřího Sádovského, útěšnou knihu „Hlubina bezpečnosti“. Na zámku v Dolní Brané u Jilemnice poznal vizionářku Kristinu Poniatovskou, dceru bratrského kněze polské národnosti. Přijal ji do své rodiny.

O rok později byl vyslán k exulantům do Braniborska. Na doporučení Ladislava Vlena ze Žerotína navštívil v Haagu „zimního českého krále“ Friedricha Falckého a předal mu opis Kotterových proroctví. U krále se politicky zaměřená vidění nesetkala se zvláštním zájmem.

Situace se nejen v Čechách, ale i na Moravě stále zhoršovala. Od července 1628

platilo na Moravě Obnovené zřízení zemské, které prohlásilo katolictví za jediné státní náboženství. Českým a moravským evangelíkům nezbývalo než opustit svou milovanou vlast. Poddaný lid, který neměl možnost odejít do exilu, byl vystaven násilné rekatolizaci.

Počátkem února 1628 odešel Jan Amos Komenský s rodinou, s velkým zástupem bratrských kněží a s dalšími českými evangelíky do Lešna. S pláčem se podle pověsti loučili na Růžovém paloučku se svou vlastí.

Ve velkopolském Lešně našla svůj nový domov již druhá vlna českých exulantů. První velká skupina českých a moravských evangelíků uprchla do Lešna po potlačení stavovského povstání v Čechách v letech 1546–1547 za tzv. Šmalkadské války. Tehdy byli čeští utečenci vítáni polskými evangelickými magnáty jako velmi hodnotní pracovníci v různých oblastech hospodářské činnosti. Život v Lešně však nebyl pro nekatolické přistěhovalce snadný. Od katolických obyvatel města byli považováni za nepřátele katolické církve. Chránily je však rodiny polských magnátů – Leszczyňských a Radziwiłłů, které byly ovlivněny reformovanou zbožností a stály v opozici proti katolickému polskému králi.

Pobyt Komenského v Lešně.

V době příchodu Komenského do Lešna bylo obyvatelstvo města velice pestré. Žili zde vedle sebe Češi, Poláci i Němci, členové Jednoty, luterského sboru a velká převaha katolíků. Pro všechny tyto národnosti byla v Lešně latinská škola, založená již v první polovině 16. století.

V čele Jednoty bratrské v Lešně byla rada starších, složená ze tří seniorů a devíti konseniorů. Komenskému zde byly svěřeny úkoly pedagogické. Ve škole působil nejprve jako profesor a později jako rektor lešenského gymnázia. Současně pokračoval v práci na Didaktice (Umění umělého vyučování), kterou dokončil v r. 1632 v naději, že se exulanti budou moci vrátit do vlasti, a že bude nutné přebudovat dosavadní

školský systém. „*Je na rodičích, učitelích, kněžích, aby vedli děti k dobrému, aby v nich chystali stavivo Božího chrámu. Rozumové vzdělání bez výchovy mravní a náboženské nestačí. Předpoklady jsou člověku dány tím, že je v něm touha po vědění, má vrozené porozu-mění pro soulad všech ctností. Poutem zbožnosti jsou spojeni s Bohem. Vedení ke zbožnosti je založeno v trojím prameni: V Písmu, v pozorování Božího díla ve stvoření a v Božím vnuknutí v nás. Všechna výchova má připravovat svět na brzký příchod Hospodina v slávě.*“ Aby usnadnil studentům práci při vyučování latiny – jazyka vzdělanců, sestavil učebnici, kterou nazval „Brána jazyků otevřená“. Ta proslavila Komenského po celé Evropě a pronikla i do zemí ovládaných islámem. Později učebnici doplnil o úvodní část, nazvanou Vestibulum – předbraní, která obsahovala tisíc nejběžnějších slov. Jako návod pro výchovu v bratrských rodinách napsal v r. 1630 „Informatorium školy mateřské“. „*Zvláštní, drahý a slavný Boží dar a klénat jsou dítky, pilného opatrování hodné. Je v nich ještě nezašpiněný obraz Boží. Rodiče mají od útlého věku dítky vést k pobožnosti, k modlitbě, k známosti nábožných písní a k základním otázkám z katechismu.*“

K velkému zlomu v očekávání exulantů na návrat do staré vlasti došlo v roce 1632. Koncem roku 1631 zahájil švédský král Gustav Adolf II. vítězné tažení Německem. Dostal se až do Mnichova. Saská spojenecká vojska současně obsadila Prahu a severní část země. Zdálo se, že došlo k radikálnímu politickému zvratu a čeští emigranti se připravovali k návratu domů. K této příležitosti napsal J. A. Komenský několik důležitých spisů, především knihu „Haggeus redivivus“ – program obnovy církve v osvobozené vlasti. „*Evangelické církve v osvobozené vlasti musí být opraveny návratem k Písmu a odvrátem od bezbožnosti, roztržtosti. Nápravy církve se mají ujmout vrchnost, kněží a lid (rozumí se měšťané). Páni musejí změnit svůj vztah k poddanému lidu, kněží se mají*

odvrátit od lakomství a věnovat se cele svým povinností.“

Na jaře 1632 byl Komenský zvolen konseniorem Jednoty a na podzim seniorem odpovědným za moravské sbory. Současně byl pověřen písařstvím Jednoty. Dostal za úkol péči o studující mládež. V této době, plné napětí, nadějí i zoufalství, pokračoval Komenský ve své literární práci. V latinsky psané „Fyzice“ formuloval tři principy poznání: smysly, rozum a Písmo. Komenský byl přesvědčen, že víra nepřináší nic, co by se přičilo rozumu. Stále víc si uvědomoval, že lidstvo tvoří jediný celek, a proto vědění a moudrost musí být otevřená všem. Rozhodl se připravit pansofickou encyklopedii mládeže. Z těchto myšlenek vznikl důležitý spis „Prodromus“ (předchůdce vševědy). Prodromus vyvolal velký zájem mezi filozofy a theology. Byl přijat přejně širokým okruhem vzdělanců, i když tento spis vyvolal kritiku předního evropského filozofa té doby – Rene Descarta na jedné straně a ortodoxních theologů na straně druhé. Zarážela je velká důvěra Komenského v mravní a rozumové schopnosti člověka. Musel dokonce hájit své pravověří na synodu Jednoty v r. 1639.

Měl-li Komenský realizovat své dalekosáhlé plány, bylo třeba získat odborně vzdělané spolupracovníky. V r. 1641 obdržel pozvání do Londýna, kde měl představit svůj obnovný program v Parlamentu a kde měl vést sbor učenců, kteří by měli za úkol prakticky dopracovat jeho projekt. Během plavby do Londýna však zažil na moři hroznou bouři, takže už pochyboval, že by se mohl ještě zachránit. Návštěvu Komenského v Londýně zorganizoval kruh učenců v čele se Samuellem Hartlibem, které zaujal Komenského program vševědy. Projekt nakonec nebylo možné realizovat vzhledem k rozbourené politické situaci v Anglii. Na jaře 1642 se proto rozhodl vrátit zpět na pevninu. Pro své přátele v Anglii připravil spis „Via lucis“, v němž podal souhrn svých reformních návrhů: „*Je třeba připravit univerzální knihy, vybudovat univerzální školy, ustavit*

světové kolegium učenců a vytvořit univerzální jazyk. Věřil, že Židé i pohané se nakonec obrátí ke Kristu a svět bude prožívat zlatý věk v němž bude vládnout panharmonie.“

Zájem o univerzální projekt Komenského v této době přicházel z různých stran. Pro realizaci jeho plánů byl získán zámožný holandský průmyslník a zbrojař Ludvík de Geer, který spolu se svým synem podporoval vševědné plány Komenského.

Pozvání do Švédska

Komenský se nakonec rozhodl přijmout pozvání do Švédska, protože doufal, že se švédská vláda zasadí o vysvobození českých zemí od nadvlády Habsburků. Jeho pracovištěm se stalo švédské město Elbink (Elblag) v Polsku. Zde strávil Komenský s rodinou pět let. Zde přepracoval své učebnice a připravil rozsáhlé dílo: „Nejnovější metoda jazyků. Žel jeho vyčerpávající práce byla narušována náboženskými spory, kterým se jako biskup Jednoty nemohl vyhnout.

Středem zájmu Komenského však byl jeho nejdůležitější spis: „Všeobecná porada o nápravě věcí lidských“ (De rerum humanarum consultatio). Na něm pracoval mnoho let. Měl to být univerzální plán mezinárodní organizace všech lidských věcí.

Dalekosáhlé projekty Komenského se však střetávaly s děsivými válečnými střety na bojištích Evropy. Komenský s úzkostí myslel na svůj národ a jeho budoucnost. Navzdory všem slibům, kodifikoval Vestfálský mír v r. 1648, který byl výsledkem dlouhých jednání, situaci v českých zemích podle stavu v r. 1624, když už zemi ovládl Ferdinand II.. To znamenalo konec všech nadějí na návrat do staré vlasti. Hluboké zklamání vyjádřil Komenský ve svém dopisu švédskému kancléři Oxenstjernovi.

Rok 1648 těžce zasáhl i Komenského rodinu. Zemřela mu druhá manželka Dorota. Zůstali po ní tři dcery: Dorotka, Alžběta, pětiletá Zuzanka a dvouletý syn Daniel. Kdo se Komenskému postará o děti? O několik měsíců později, r. 1649, si vzal za ženu

Johanku, rozenou Gajusovou, dceru bratrského faráře od Týna. Ve stejném roce zemřeli také tři významní senioři Jednoty a na Komenského přecházela přední odpovědnost za další osudy církve.

Události, které se pokouším popsat, zasáhly Komenského velice hluboko. Zdálo se, že je konec každé naděje. Přesto se nevzdal. Znovu se pustil do boje. Nechal vytisknout poslední díl spisu svého přítele Jana Lasického „Historie o původu a činech Bratří českých.“ Doufal, že tento spis připomene evropské veřejnosti osud české reformace a českého národa a že bude povzbuzením i napomenutím potomkům Jednoty, kteří v exilu opustili její klenot – totiž řád a kázeň. V úvodu k „Historii“ volal poníženu a umenšenou církev k pokání a k opravdové nápravě. Mírové smlouvy z Osnabrüku byly ratifikovány v r. 1650. Třicetiletá válka sice skončila, ale měla tragický dopad na český národ. A tu se Komenský jménem Jednoty ujímá slova a píše „Kšaft umírající matky Jednoty bratrské“: *„Na tebe, národe český a moravský, vlasti milá, zapomenouti nemohu při svém již dokonalém s tebou se loučení; tebe pokladů svých, které mi svěřil Pán, nápadníkem a dědicem nejpřednějším činím... Věřím i já Bohu, že po přejití vichřic hněvu, hříchy našimi na hlavy naše uvedeného, vláda věcí tvých k tobě se zase navrátí, ó lide český. A pro tu naději tebe dědicem činím všeho toho, co jsem koli po předcích svých byla zdělila...: Zejména napřed milost k pravdě Boží čisté, kterou nám před jinými národy prvé službou M. Husa našeho ukazovati začal Pán a kterou on s pomocníkem svým i jinými mnohými věrnými Čechy krví svou zpečetil ...Tvé tj. dědictví, tobě před jinými národy dané, vlasti milá. Ujmiž se zase práva svého jako svého, když tobě milosrdenství prokáže a pravdě své průchod navrátí Pán slitovník tvůj.*

Druhé horlivou žádost k vyrozumívání pravdy Boží... Třetí zvláštní milost k církevnímu řádu a milostné té kázni, která mezi dítkami Božími býti má a musí....

Čtvrté odevzdávám horlivost k sloužení Pánu Bohu jedním ramenem.... Odevzdávám tobě také a synům tvým snažnost v pulerování, vyčišťování a vzdělávání milého našeho a milostného otcovského jazyka... Odkazuji tobě mládeže lepší, pilnější, zdárnější cvičení než bývalo...

Živ buď národe posvěcený Bohu a neumírej! Tvé jest o Hospodine spasení a nad lidem tvým požehnání tvé, selah.“

Sotva se po dlouhé nepřítomnosti podařilo Komenskému uspořádat věci v Lešně, bratři, kteří se usadili na Slovensku, si stýskali, že jim Úzká rada nevěnuje dostatečnou péči. Žádali, aby někdo z Úzké rady k nim přišel a povzbudil je a upevnil ve víře. Tento úkol byl svěřen Komenskému také proto, že sbory na Slovensku vznikly z moravských exulantů. Tato cesta vyžadovala velikou odvahu. Naposledy tedy prošel Komenský rodnou Moravou; o Velikonocích r. 1650 posvětil ve Skalici nový bratrský chrám. Navštívil reformovaného seniora v Trnavě a na žádost bratří také rodinu sedmihradských knížat Rákoczyů, kteří poskytovali oporu uherským protestantům v Blatném Potoku. (Sarospatak). K této cestě ho zvlášť vyzýval jeho starší spolužák Mikuláš Drábík, bratrský kněz, člověk nedobré pověsti. Ten míval od roku 1638 vidění, v kterých předpovídal porážku Říma a císaře, jejich potrestání a obnovení vlivu Jednoty v Českém království. Komenský uvěřil Drábíkovým viděním, v kterých hrál významnou roli kníže Zikmund Rakoczy.

Práce v Sarospataku.

Kněžna požádala Komenského, aby povznesl úroveň škol na jejich panství. Komenský nabídku přijal. Sestavil školské řady, pravidla mravů. Proslul zvlášť učebnicí „Orbis pictus“ (Svět v obrazech). Zde pracoval tři a půl roku až do r. 1654. Po nečekaném úmrtí knížete Zikmunda a jeho manželky se sice podařilo získat k boji proti císaři Jiřího Rakoczyho, pro něho však válka skončila katastrofou.

V roce 1655 soupeřil švédský král Karel Gustav s polským králem Janem Kazimírem o polský trůn. Došlo k válce mezi oběma vladaři. Ta skončila odchodem Švédů a abdikací švédského krále na polský trůn. Jednota bratrská v Lešně se dostala do svízelné situace. Členové Jednoty přirozeně sympatizovali se švédským evangelickým králem. Komenský dokonce napsal Chvalořeč na Karla Gustava. Lešno se brzy ocitlo v ohnisku bojů. Měšťané, většinou čeští bratři, prchli z města, které bylo polskými vojsky vypáleno v dubnu 1656. Uprchlíci sice zachránili své životy, ale přišli o svůj majetek. Také Komenský přišel o veškerý majetek. Nejbolestnější ztrátou však byly jeho spisy, které shořely při požáru města. Vedle mnoha dalších zničených spisů byl nenávratně zničen také „Poklad jazyka českého“, na kterém pracoval více než 40 let.

O ztrátách při vypálení města Lešna napsal svému zeti, Petru Figulovi: „*Teprve 17. května 1656 v noci byly vyhrabány z lešeňského spáleniště a ke mně přineseny mé rukopisy, které byly uloženy v jakési jámě. Zničeny byly: Retuňk proti antikristu, Dílo o poradě, Sbírnka pansofická, Poklad jazyka českého, Haggeus redivivus, Náboženské úvahy, nástiny kázání z posledních 40ti let, Harmonie evangelistů. Oheň také zničil knihovnu Jednoty, privilegia, listiny, svobody všech církví a další dokumenty.“*

Závěr života v Amsterodamu

Nebylo kam se vrátit. Lešno bylo vypáleno a v rozvalinách. A tu na pozvání Vavřince de Geer se Komenský s rodinou na zbytek svého života přestěhoval do Amsterodamu, který se mu stal posledním domovem. Zde vydal soubor svých didaktických spisů, publikoval své vševědné práce. Vydal soubor proctví Kottera, Poniatovské a Drábíka pod názvem „Lux in tenebris“. Tato kniha mu způsobila mnoho trápení. Jeho jméno vědce a pedagoga utrpělo.

Komenský nikdy nepřestal být věrným členem Jednoty bratrské. Pečoval o ni, sbíral

peníze pro zchudlé kazatelské rodiny. Pro ni vydával katechismus, Bratrské vyznání, Manuálník, kancionál a další spisy. Na přání rozptýlených členů Jednoty vydal sbírku kázání. Důležitým spisem byla „Historie persekucí církve české“, kterou připomínal evangelické evropské veřejnosti utrpení českých evangelíků. Komenský znovu vydal „Praxis pietatis“, „Labyrint“ a „Hlubinu bezpečnosti“.

V roce 1660 začal tisknout veliký latinský sedmidílný spis „Obecná porada o nápravě věcí lidských“ (Panegersia, Panaugia, Pansofia, Pampaedia, Panglottia, Panorotia, Pannuthesia). Po staletích, kdy se zdálo, že byl spis nenávratně zničen, byl v roce 1935 objeven v Halle a vytištěn r. 1966 v Praze. Z Obecné porady: *„Jsme všichni v Evropě na jedné lodi a hledíme na ostatní světadíly, jak se na svých lodicích potácejí oceánem vlastních pohrom. ...První, ne-li jedině, co má být pro nás všechny cílem, je štěstí lidského rodu. Složte zbraně a odějte se rouchem míru...Reformace, po níž toužíme, odvolává všechny lidi od stranictví a sektářství a všechny shromažďuje ve veškerenstvo. Nepotřebujeme být platonovci, aristotelovci, stoiky, nýbrž filosofové. Nikoli luterány, kalvíny, papeženci, nýbrž křesťany. Nikoli Rakušany, Španěly, Francouzi, nýbrž rovnoprávními občany... Musíme směřovat bez výhrady k tomu, aby se lidskému pokolení vrátila svoboda myšlenková, svoboda náboženská a svoboda občanská. Svoboda, tvrdím, je nejskvělejší statek, stvořený spolu s člověkem a od něho neodlučitelný. Uveďme tedy člověka, pokud možno, na svobodu... Nerodíme se jenom sobě samým, nýbrž i Bohu a bližním... Cesta k míru vede stopami pravdy. Cesta k pravdě vede poznáním, věděním.“*

V zimě 1669–1670 byl Komenský dlouho nemocen. V únoru 1670 si stěžoval, že leží nemocen už přes dvacet týdnů. Přemýšlel o sobě i o Jednotě, a především o svém nedokončeném díle. V květnu se Komenský trochu zotavil, v létě jej ještě navštěvovali

přatelé. Pak se mu znovu přitížilo. Až do konce svého života spojoval Komenský starost o Jednotu se starostí o lidstvo, o český národ, Evropu i svět. Poslední dopis byl adresován Drabíkovi. Poutník Boží dokončil běh svého života 15. listopadu 1670. O týden později byl pochován v Naardenu, ve Valonském kostelíku. Těsný, brzy zapomenutý hrob, se stal posledním útlukem Moravana, „hosta amsterodamského“.

Palacký o Komenském napsal: *„Celé jeho živobytí se podobá plavbě po moři bouřlivém, kteréžto ztroskotajíc každý koráb, na který se mu bylo utéci, posléz teprv v západních světa končinách v hrobě jemu pokoje dopřálo.“*

Závěrem chci nechat zaznít hodnocení života a díla Komenského z pera prof. Františka Žilky (Sborník k výročí J. A. Komenského):

„Komenský je oceňován v naší veřejnosti především jako vychovatel, organizátor školství, pedagogický spisovatel a dále jako myslitel, filosof, vědec, který byl z prvních, kdo se pokoušeli o klasifikaci věd a soubornou soustavu lidského myšlení a věděni po všech stránkách tohoto duchovního snažení.“

V těchto oblastech jsou zásluhy Komenského obecně uznávány a vysoko ceněny jako původní, podnětné a tvořivé. Pracemi v těchto oborech se stal Komenský osobností, která nenáleží jen jedinému národu, nýbrž celému lidskému pokolení. Působí nadčasově, trvale pro další věky.“

Komenský však byl především věřící křesťan, evangelický farář a biskup Jednoty bratrské.

Komenského práce svými kořeny tkvěla ve skutečnosti absolutna, ve skutečnosti Boha, v něhož věřil, jímž žil, jemuž se oddal jako pokorný služebník, jako povoláný vykonavatel a nástroj jeho vůle.

Komenskému jest svět Božím světem, poněvadž jej pokládá za Boží dílo, za pole, v němž Bůh rozvíjí a uskutečňuje svůj plán.

Komenskému ve výchově šlo o to, aby křesťanskými zásadami, pohnutkami a ideály

vypěstoval z lidí dítky nebeského Otce, občany jeho nebeského království.

V pansofii se pokoušel rozumem, vzácným darem Božím, vystopovat jeho zákony ve světovém dění. V Bohu nalézal jednotící princip poznání, vědění a vědy. Jeho věda má bohoslovný ráz a jeho poznání chce být křesťanskou vědou. Bůh je mu středem všeho bytí, věčně živým pramenem, z něhož plyne všechno, co jest a co může být poznáno v přírodě, především však v Božím zjevení. Komenský nepřipouští a neschvaluje rozdíl, nebo dokonce rozpor mezi theologií a filosofií. Jest jen jedna pravda a jedna cesta k ní, totiž věda; pansofie jest mu Jákobovým žebříkem vedoucím do nebe, k Bohu. Ve vědě člověk podle Komenského hledá a nalézá Boha všude. A kde jej najde, tam mu má sloužit.

Křesťanská víra, jak se s ní setkával v theologické dílně Jednoty bratrské i v důrazech světové reformace, je klíčem, jenž nám pomůže otevřít pohled do celé duševní dílny Komenského... Komenský je křesťanský myslitel, křesťanský vědec, křesťanský vychovatel. Křesťanství bylo Komenskému zprostředkováno rodiči a církví, v níž se zrodil a které se přidržel ve všech zápasech, jimiž procházel.

Žil a vyrůstal ve zbožné rodině, která patřila k předním rodinám Jednoty bratrské. Zbožnost Jednoty vtiskla nesmazatelnou pečeť duchu Komenského. V ní se seznámil se slavnou tradicí české reformace, s odkazem Petra Chelčického a prvních zakladatelů Jednoty. Jednota ho k sobě připoutala také vnějším osudem menšinové, odstrkované, přezírané a pronásledované církve. Je znamením mravní velikosti a smělé, obětavé odvahy, jestliže muž světového rozletu spojí svůj osud se společností odsouzenou v celosvětových zápasech k bezvýznamnosti.

U Komenského najdeme zvláštní spojení věrnosti k vlastní malé církvi a zájmu o veškeré křesťanstvo a celé lidstvo. Křesťanství Komenského má ovšem biblický základ. Na žalmech se učil vroucí důvěře v nebeského Otce. U proroků získal bohatost jazyka s patetickým důrazem. Bible byla

Komenskému knihou náboženského vzdělání i silou pro životní zápasy. Pozitivním hodnocením Bible, která převyšuje všechny jiné náboženské spisy, stojí Komenský výrazně na půdě reformace. Obsah jeho náboženství je dán Biblií.

Komenského víra je především důvěra v nebeského Otce. V christologii přijímá Komenský reformační pojetí Krista jako vtěleného Syna Božího. Kristus je mu prostředníkem mezi Bohem a lidmi, který přináší smíření a pokoj. Víru, lásku a vděčnost Kristu jedinečně vyjadřuje v modlitbě v závěru spisu *Centrum securitatis*. Zde nazývá Ježíše Krista *Prostředníkem mezi Bohem a lidmi, Spasitelem, útočištěm, radostí, pokladem*. Modlitba provází život Komenského-křesťana na každém kroku. Je komunikačním mostem mezi člověkem a Bohem. Z ní čerpá sílu k aktivní činnosti i k nesení utrpení: "Rci, čeho žádáš a učiň, abych v tom měl zalíbení. Vlož na mne, co se ti líbí a učiň, abych to unesl. Obrat' mne, kam si přeješ a učiň mne způsobilým. Poruč, co chceš a udělej, co poroučíš. Ať nejsem nic, abys ty byl vším."

Modlitbou a jen modlitbou se Komenský dopracovává k jistotě, že Bůh skrze Krista poskytuje člověku to, co ve světě marně hledal: pokoj, radost slávu a dostatek všeho. Pokud se týče člověka, Komenský je přesvědčen, že je člověk stvořen k obrazu Božímu. Hříchem však ztratil přirozenou dobrotu. Proto se neobejde bez Boží pomoci. I přes hříšný pád je lidem zachována vnímavost pro božské dobro, schopnost pochopit božskou pravdu rozumem a rozhodnout se pro ni svobodnou vůlí. Komenský byl přesvědčen, že také současný člověk má vrozený smysl pro pravdu a dobro. Zde jsou kořeny úsilí Komenského především **o zdárnou výchovu člověka**. Výchova je úsilí jak napomáhat vybudovat u dětí křesťanský charakter, aby se člověk mohl stát dědicem Božího království. Vstípl-li se zbožnost do lidského srdce náboženskou výchovou, je tím dán základ pro pravou a zdravou životní moudrost.

Velký důraz kladl Komenský na kázeň a řád v církvi. Církev musí mít svůj základ v pravém učení. Spolu s Jednotou si však Komenský nedovede představit život církve a jednotlivého křesťana bez úsilí zavést do života sboru kázeň. Poslušný život v souladu s Kristovými rády je důsledkem víry v Kristovu ospravedlňující milost. Je to projev vděčnosti Bohu za jeho milost a jedinečný dar spásy.

Komenský vynaložil nezměrné úsilí o prosazení univerzální vědy - pansofie. Božím řádům a harmonii celého stvoření je podřízená encyklopedická věda. Jejím prostřednictvím se buduje lidskost a zbožnost ve světě. Jednotícím principem pansofie je sám Bůh, který je středem všeho.

Svět je obrazem Boha. Komenský rozděluje vědu do tří oborů: filozofie, náboženství a politika. Filosofie hledá moudrost, náboženství usiluje o dobro a politika upravuje lidskou činnost v společnosti zákonem a zákony.“ Tolik citace ze studie prof. F. Žilky ve Sborníku Jan Amos Komenský.

Pavel Smetana

KNIHA O HUSINCI

Na rozhraní let 1741/42 za první slezské války přišlo do Slezska asi 2000 přistěhovalců z Čech. Příčinou jejich odchodu z vlasti byl náboženský útlak. Pruský král Bedřich Veliký jim poskytl ochranu. Po několika letech odříkání v Münsterbergu se 147 rodinám s pomocí jejich faráře Blanickeho podařilo zakoupit pozemky před branami dolnoslezského města Strehlen (Střelín) a od roku 1749 tam postavili zcela novou ves, kterou pojmenovali „Husinec“. Zde konečně našli nový domov, volnost víry a nezávislost na feudální vrchnosti.

Češi do značné míry zůstávali uzavřeni vůči svému okolí, udržovali své zvyky a českou řeč. České písně a v kostele používané knihy jim pomáhaly v udržování tradic. S obzvláštní pečlivostí dbali na dodržování privilegií, která jim udělil Bedřich Veliký. Tak si obyvatelé Husince, jak to jen bylo možné, uchovávali svou nezávislost na státní a církevní pruské vrchnosti. Při tom je vedli a podporovali jejich kazatelé a faráři.

Počátky a historie obce jsou popisovány a doloženy mnoha dokumenty v nové knize Bernda Radetzkeho, která nedávno vyšla. Najdeme zde jména a původ osob, staré dokumenty z doby Bedřicha Velikého, doklady o zakládání dalších obcí v okolí, jsou uvedeny životopisy všech farářů a mnoho dalších zajímavých informací. Autor se však nevěnuje jen počátkům Husince, ale popisuje i novější historii, evakuaci obyvatel v zimě 1944/1945, jejich přesídlení do ČSR nebo do Německa, mizení původního charakteru obce v 50. a 60. letech minulého století a historie je dovedena až do roku 2011. Čtenář získá široký náhled na 200 let dějin obce, dokumentovaný i mnoha fotografiemi osob, zemědělských usedlostí a budov s typickými větracími otvory ve tvaru kalicha a dosud rozeznatelných hrobů.

Knihy stojí 28 € plus poštovné a lze ji objednat přímo u autora: radetzki@uni-bremen.de nebo telefonicky: 0049-421/581102.

Přesné údaje: Bernd Radetzki: Zu Hause in Hussinetz, Friedrichstein, Gësiniec. 270 Jahre Sehnen und Tränen. Ein Beitrag zur Geschichte und Entwicklung der böhmisch-reformierten Kirchengemeinde im niederschlesischen Kreis Strehlen - Strzelin. Bremen 2011. Helmut Preußler Verlag Nürnberg, 2012. ISBN: 978-3-934679-48-1.

Dr. Pavel Jelínek

Občanské sdružení **EXULANT**
srdečně zve na
K O N F E R E N C I,

kteřou pravidelně pořádá pro připomenutí významných událostí z dějin české reformace, českého náboženského exilu a návratu potomků pobělohorských exulantů do staronové vlasti. Letošní konference se uskuteční

v kostele Českobratrské církve evangelické v Teplicích, Sládkova ulice č. 16
ve dnech 6. - 7. října 2012

Zahájení konference bude **v sobotu 6. října 2012 v 10,00 hod.**

Program:

sobota: úvodní bohoslužby farář Jan Opočenský, přednáška Edity Štěříkové k 270. výročí úmrtí exulantského kazatele J. Liberdy ve spojení s letošním výročím Fridricha II., přednáška Vlastimila Pospíšila k 100. výročí narození faráře Jana Jelínka, představení knihy Jednota bratrská v Lešně, prezentace společnosti VISTAFILM s.r.o., která kromě jiného natočila film Síla přesvědčení o M. Zinzendorfovi a v roce 2012 film o českých exulantech v Berlíně; očekávaná účast manželů Štěříkových skýtá vzácnou příležitost k dotazům a diskusi na exulantské téma; neděle: dopolední bohoslužby, kázání emeritního synodního seniora Pavla Smetany.

V sobotu se v polední přestávce uskuteční valná hromada občanského sdružení, valná hromada je volební, návrhy na členy a náhradníky výboru a revizní komise jsou vítány.

Ubytování si zájemci mohou zajistit v blízkém hotelu Neptun, Sládkova ul. č. 3, tel: 420 417 539 061; 420 603 574 238; email: zuzana.cernikova@volny.cz. Noclehy v rozmezí 400 - 600,- Kč za noc.

*

Výbor občanského sdružení **EXULANT** svolává
17. VALNOU HROMADU (výroční shromáždění),

kteřá se uskuteční **v sobotu 6. října 2012 ve sboru Českobratrské církve evangelické v Teplicích. Sládkova 16** s tímto programem:

1. Ustavení valné hromady (prezence, volby skrutátorů, zapisovatele a ověřovatele zápisu)
2. Zpráva o činnosti sdružení za uplynulé období
3. Zpráva o hospodaření sdružení za rok 2011 a současný stav
4. Zpráva revizní komise
5. Volba členů výboru občanského sdružení
6. Volba členů revizní komise občanského sdružení
5. Informace o připravovaných akcích sdružení
6. Diskuse, návrhy

Podle stanov je valná hromada nejvyšším orgánem sdružení a je schopná se usnášet za jakéhokoliv počtu přítomných. Nemůžete-li se valné hromady zúčastnit, je vhodné, abyste písemně zmocnili jiné členy sdružení k zastupování. Připravte si podněty pro naši další činnost.

Členové současného výboru: Mgr. Pavel Smetana (předseda sdružení), Mgr. Jan Bistranin, Rudolf Braha, MUDr. Josef Čáp, Ing. Dobroslav Stehlík, Jiří Šmída.

Náhradníci výboru: Mgr. Petr Brodský, Mgr. Pavel Čáp, Ing. Alexandr Drbal, Mgr. Petr Hlaváček, Mgr. Miroslav Jelínek, Jarmila Matějková, Mgr. Jiří Polma, Mgr. Vlastimil Pospíšil, Mgr. Daniel Smetana, Ing. Tomáš Stodola.

Současná revizní komise: Květoslava Klimešová, Mgr. Ing. Karel Matějka.

PŘÍNOS REEMIGRANTŮ (POTOMKŮ ČESKÝCH EXULANTŮ) EVANGELICKÉ CÍRKVI V ČR

Evangelické církve v Čechách a na Moravě vděčí pobělohorským exulantům za více než si uvědomují a za více než jsou ochotny přiznávat. Sotva kdo bude popírat, že se čeští exulanti v 17. a 18. století s nasazením života vraceli do své vlasti jako predikanti, přinášeli náhradu za zabrané a spálené knihy, posílali své tajné souvěrce ve víře a tím přispěli podstatnou měrou k udržení evangelického vyznání v Čechách a na Moravě. Nikdo to nepopírá, ale také to nikdo zvláště nehodnotí.

Když zalistujeme ve velmi zdařilé publikaci „Malý obrazový průvodce dějinami Českobratrské církve evangelické“, nenajdeme o exulantech a jejich zásluhách v době protireformace ani zmínku, ačkoliv předpokladem pro znovuožítí evangelické církve v Čechách a na Moravě bylo zachování evangelického vyznání v době 160 let protireformace. Tato skutečnost, že tu evangelici ještě i po 160 letech byli, se však stala méně zajímavou samozřejmostí. Má připomínka není namířena proti autorce knihy, s níž jsem o tom mluvila. Chtěla exulanty zmínit, avšak muselo se šetřit penězi, tedy i slovy. Několik vět o exulantech a o zachování evangelického vyznání v době protireformace bylo škrtnuto. Dějiny ČCE začínají ve zmíněné publikaci zkrátkou tolerančním patentem. Vznik reemigrantských sborů našel v ní zmínku aspoň ve dvou větách. Že jim nebyla věnována větší pozornost, je snad možno omluvit tím, že v kapitole o církvi v komunistickém státě šlo jen o hrubý nástin církevní situace, v níž přínos reemigrantů a reemigrantských sborů neměl tak viditelný a široký záběr jako působení jejich předků – exulantů v době protireformace.

K tomu, aby člověk opustil vše co má a začal někde v neznámu „s holýma rukama“ znovu budovat své existenční zajištění, je třeba velké odvahy. Po druhé světové válce však

mnozí potomci českých exulantů neměli ani jiné volby; museli své dosavadní domovy opustit a začínat znovu. Někteří z nich však mohli volit, a někteří si dokonce mohli vzít leccos ze svého majetku s sebou. Měli to v každém případě daleko snadnější než jejich exulantští předci, ale přece jen to ani pro ně nebyla maličkost zvykat si na zcela nové prostředí a vystavit své větší nebo menší iluze o zemi otců tvrdé realitě.

Chceme-li hovořit o přínosu reemigrantů evangelické církvi, musíme vzít v úvahu i první reemigraci po první světové válce. Pro tuto první reemigraci nebyl v mladém Československu nalezen ani dostatek politické vůle. Tehdy byla po velkých dohadách v parlamentu i jinde, po mnohých odmítnutích a velkých zklamáních v řadách těch, kteří se chtěli vrátit, přijata do Československa jen malá, symbolická část potomků českých exulantů. Celkem asi 1000 osob. Tito navrátilci byli v menších nebo větších skupinách záměrně usazeni většinou v německých vsích. Němci tuto záměrnost narušit jejich národnostní celistvost na území Československé republiky pochopili a reemigranty odmítali. Pro reemigranty to nebyla právě nejpříjemnější situace. Navíc byli takovým usídlením odříznuti od českých sborů, což ztěžovalo jejich integraci v církvi. Osvěžující přítomnost a přínos reemigrantů byly v té době pocíťovány snad v BJB. V početnější ČCE se ta hrstka mezi Němci bydlících navrátilců spíše přehlížela. V Sulejovicích, Encovanech, Víkovicích, Suchdole nad Odrou i v Holúbkově na Slovensku se však brzy rozříkala nápadná vlastnost reemigrantské mládeže: ta nechodila do divadla, netancovala, zato ráda zpívala duchovní písně a nesrovnatelně čile se snažila angažovat ve sborovém životě. Reemigrantská mládež svou „odlišnost“ od domácí mládeže bolestně pocíťovala a mínila, že odbor Kostnické jednoty, který se exulantů všestranně ujímal, má „...za úkol ukázat české veřejnosti, že náš mravní názor je sice odlišný, avšak nesporně vyšší.“¹ O takové důkazy však v české veřejnosti, ba ani v evangelické církvi nikdo nestál a reemigranti cítili svou bezmocnost.

1 "Ohlas domova" (z pozůstalosti V. Jersáka).

Stýskali si: „*Naše tužby dovedeme vyslovit a povědit lidem často pouze zpěvem.*“ Reemigranti se organizovali a doufali spojenými hlasy proniknout k sluchu širších církevních kruhů a přednést své naléhavé napomenutí k rozhodnějšímu následování Krista. Avšak dříve, než se jim to podařilo, zasáhla je předzvěst druhé světové války. Mnozí byli ze svých usedlostí vypovězeni, tlačily je materiální starosti. Pak přišla i válka.

Vzdor početné nepatrnosti této první reemigrantské skupiny a vzdor všem nepříznivým okolnostem, které její integraci ve vlasti provázely, byl její přínos pro evangelickou církev nemalý přinejmenším tím, že z ní vzešlo už v první generaci několik ve víře horlivých a v práci obětavých farářů, mezi něž patří bratří Jaroslav a Karel Matějkovi, Vlastimil Sláma, Jan Smetana a také Pavel Kyprý, který přišel do Čech ze slezského Husince až počátkem třicátých let.

Druhá vlna reemigrace potomků českých exulantů po druhé světové válce byla daleko silnější, a politická i církevně politická situace byla daleko složitější. Tentokrát tu byla pro reemigraci politická vůle, reemigranti byli do Československa zváni, ale pro komunistické aktivisty, kteří v pohraničí působili, byla jejich zbožnost nežádoucí a jejich bývalá státní příslušnost podezřelá. S vhodností míst pro jejich usídlení si nikdo nelámал hlavu. Byli posíláni převážně do západních Čech a jejich rozptýlení bylo spíše vítáno. Usídlení v místech, z nichž byli dosavadní němečtí obyvatelé násilně „odsouváni“ bylo pro reemigranty jen těžko únosným břemenem.

ČCE byla po válce zaměstnána konsolidací své církevní organizace a svých starých sborů a trpěla nedostatkem farářů. V choulostivé situaci v pohraničí muselo vedení církve hledat cestu křesťanského zacházení s německými faráři a německými evangelickými sbory. V praxi se to z viny na obou stranách vždy nevydařilo, ale na mnohých místech byly národnostní předsudky statečně překonávány. Češi měli převzít církevní budovy německých evangelíků. Mezi

českými dosídlenci však bylo evangelíků velmi málo a mnozí z nich se ani jako evangelíci nehlásili, nebo se hlásili, ale dlouho v pohraničí nezůstali. O stejné budovy měla zájem i československá církev, takže docházelo ke konkurenci a k překotnému zabírání budov, aniž by bylo zajištěno sborové zázemí. Do těchto zmatků se začali ve větších i menších skupinách trousit reemigranti. Jejich touhou bylo zachovat si sousedská společenství podle svých slezských a polských exulantských vsí. Synodní rada se podle svých možností zasazovala o usídlení reemigrantů podle jejich přání. Její snahy sice zcela neuspěly, ale přece jen se podařilo udržet pohromadě aspoň několik větších skupin reemigrantů, které v pohraničí vytvořily nové životaschopné evangelické sbory. Nově vznikající reemigrantské sbory však otvíraly vedení církve zcela nové problémy a nové úkoly. Ke všem starostem tehdejší synodní rady se brzy dostavila i nebezpečná konfrontace církví s komunisty.

Ve své dobré vůli postarat se o reemigrantské sbory v pohraničí prosila synodní rada nejen činné faráře, nýbrž i učitele, diakony a faráře ve výslužbě o výpomoc. Nejdříve se jednalo o pouhé krátké návštěvy reemigrantských skupin, tak jak se o jejich existenci synodní rada dozvíдалa. Reemigranti byli v té době většinou odkázáni sami na sebe. Jejich první setkání s politickými činiteli bylo nejednou odstrašující, ale ani setkání s českými evangelíky nebylo vždy povzbudivé. Církevní vedení si tento možný problém uvědomovalo a obávalo se, že by se reemigranti ve svém zklamání z českých evangelíků mohli připojit k některé ze svobodných evangelických církví. Zprávy kazatelů, kteří z pověření synodní rady reemigranty navštěvovali, potvrzovaly oprávněnost těchto obav: reemigranti byli „*zneklidněni*“ z mnoha příčin. V neposlední řadě měli starost o své budoucí duchovní vedení.

Neratovický farář Břetislav Hladký, který se také podílel na návštěvách v nově vznikajících převážně reemigrantských sborech, postřehl a ve své zprávě jasně vyjádřil

situaci: „Až se [reemigranti] seznámí s upadlostí našich sborů, vzrostou již tu i tam se ukazující tendence k orientaci jiné. Rozhodně bude církev nucena už kvůli nim mluvit jednoznačněji a jasněji jako církev a ne jako sdružení politicko-kulturní, jak se dozvuky z liberálního minula ještě často o to pokusy činí. Nestací jim husitsko-českobratrská romantika bez náboženského obsahu. Jsou bez onoho vztahu k dějinám národa, který je u nás běžný, neboť postrádají školního vyučování o nich a neznají myšlenkové náplně našeho nacionalismu. Je jim cizí. Příliš si zakládají na Bibli, než aby se vedle toho ještě do nich něco vešlo. Mají sice mnohem blíže k postavám naší reformace, ale ne skrze národní ideologii, nýbrž přímo skrze Bibli. Exulanti neprodělali s námi národní obrození, a jsou Čechy, protože jsou lidem kralické Bible. Velký vliv měl mezi nimi pietismus, ačkoliv např. švabachový zpěvník slezských exulantů, tištěný anno dazumal ve Vratislavi, zahanbí svojí klasičností velice zpěvník náš. Bude těžko jej jim brát a nahrazovat jej takovou méněcenností, bude těžko jej však i znovu tisknout.“²

Setkávaly se tu dva světy vyrostlé ze společného kořene, ale prošlé rozdílným vývojem: na jedné straně stávající ČCE ovlivněná národním obrozením, osvícenstvím, národnostní romantikou, národnostní hrdostí i teologickým liberalismem a na druhé straně reemigrantské skupiny silně poplatné staré exulantské tradici, trvající především na Bibli jako na jedině směřodatném a neomylném slovu Božím, ale i na některých tradovaných zvyklostech. Jejich způsob zbožnosti byl ovlivněn klasickým pietismem i novodobějšími pietistickými hnutími, někde i letničními důrazy. Tyto dva světy vzešlé ze společného odkazu české reformace dostaly velikou příležitost ke vzájemné plodné konfrontaci, k ujasnění svých stanovisek, k hledání společné cesty. Předpokladem bylo vzájemné poznání se v odlišném historickém vývoji.

Avšak svět reemigrantských sborů byl

v poměru ke světu ostatní evangelické církve početně malý a vedení církve mělo nadmíru jiných starostí, než aby se mohlo příliš zabývat touto novou skupinou v církvi. Synodní rada však měla zájem na udržení potomků českých exulantů v církvi a starala se, aby reemigrantské sbory dostaly své faráře. Leckoho z českých farářů potěšila reemigrantská horlivost ve víře, leckoho rušilo jejich penetrantní lpění na tradicích, které si hájili i biblickými argumenty. Sotva koho však zajímalo, proč tomu tak je. Reemigranty zas nezajímaly novější dějiny české evangelické církve. O národním obrození nikdy neslyšeli a česká národnostní hrdost jim byla cizí, a někdy je dokonce zraňovala. Žel, i z úst některých pietisticky zaměřených církevních činitelů, s nimiž si reemigranti jinak dobře rozuměli, zazněly občas nacionalistické protiněmecké tóny, a to v době, kdy se někteří z mladší generace potomků českých exulantů ze Slezska snažili překonat německou hrdost, k níž byli po léta vychováváni v německých školách. Nejen reemigranti z Německa, nýbrž i reemigranti z Polska trpěli občasnými projevy českého nacionalismu mezi evangelíky. Liberální teologie působila na reemigranty jednoznačně odpudivě. Oba světy, reemigrantský a tuzemský církevní, se dobře shodly snad jen v české nábožensko-historické romantice.

Reemigranti, kteří přišli ze Zelova a z Volyně z baptistických sborů nebo ze sborů svobodné církve reformované, hledali cestu do odpovídajících církví. Ostatní reemigranti zůstávali v ČCE, církevními poměry se příliš nezabývali, trvali na své zásadní biblické orientaci a zařídili se po svém. Začali zkrátka podle svých měřítek rozlišovat mezi věřícími a nevěřícími faráři a podle toho si je volili. Většinou jim to vycházelo. Separovat se nechtěli. S pomocí svých farářů hledali vztahy k jiným sborům. Kus dobré práce vykonala v některých reemigrantských sborech organizace „Snaha“. Na několik let ožila také reemigrantská organizace z doby předválečné („Sbor českých exulantů“), která rozptýlené reemigranty spojovala a dávala

2 Křesťanská revue roč. 14, 1947, č. 4, s. 107.

jim možnost promluvit si v širších kruzích o svých společných starostech. Žel, byla už počátkem padesátých let zakázána. Ze strany oficiální církve se reemigrantům zvláštní vstřícnosti nedostalo. Oni ji také neočekávali, ale výše zmíněným odlišnostem nerozuměli a nejednou zapochybovali i o tom, zda jsou v Československu na správném místě. Vždyť o své vlastní minulosti věděli mizivě málo a o minulosti evangelické církve v Čechách a na Moravě vůbec nic. V průběhu dvou set let byly jejich rody dvakrát vykořeny, dvakrát ztratily své domovy. K pochopení své nové situace a k jasnější orientaci by byli potřebovali pomocnou ruku.

Synodní rada brzy zaznamenala, že má v církvi „zvláštní typ nových sborů“, ale nenašla čas, aby se jim snažila důkladněji porozumět. Vedení církve ani teologická fakulta se nestaraly o to, aby byli faráři, a především také studenti teologie o těchto sborech dostatečně informováni a na svou případnou práci mezi reemigranty připraveni. Tak se stalo, že někteří z horlivých mladých teologů považovali reemigrantské sbory za zaostalé a svou důležitou povinnost viděli v tom, aby reemigrantům vysvětlili a dokázali, že se člověk vyvinul z opice. Takové – snad ojedinělé – případy byly ve sborech nemalou katastrofou.

Synodní senior Viktor Hájek hodnotil v šedesátých letech vznik nových sborů v pohraničí následujícími slovy: „*Zvláštním typem nových sborů jsou sbory vytvořené navrátilci z jiných zemí, zvláště z Ruska, Polska a Německa. Jsou to potomci evangeliků, kteří se před řadou desetiletí vystěhovali do jmenovaných zemí, namnoze z důvodů hospodářských. Po druhé světové válce zatoužili po návratu do osvobozené vlasti... Církev byla příchodem těchto bratří a sester velmi obohacena, zvláště když si přinesli s sebou pevnou víru a uvědomělé zachování dobrých evangelických tradic. Vytýká-li se jim někdy theologický konservatismus, je nutno uvážít, zdali i tento není přínosem pro církev ohroženou liberalismem*

a světáctvím.“³ Synodní senior mínil jistě všechny poválečné „navrátilce“, a mezi nimi byla skutečně i řádka lidí, kteří se „*před řádkou desetiletí vystěhovali... namnoze z důvodů hospodářských*“. Ale proč nezmínil zdaleka největší evangelickou skupinu „navrátilců“, která se vystěhovala tehdy před dvěma sty lety a nevystěhovala se z důvodů hospodářských, totiž potomky českých exulantů? Jistě to nebyl záměrný, nepřejícný úmysl, spíše nedostatečná informovanost, bezradnost a naprostá neznalost exulantské minulosti. „*Teologický konservatismus*“, který Hájek považoval za uváženíhodný přínos navrátilců se jednoznačně vztahuje na exulantské sbory. Říkalo se o nich, že jsou konzervativní až podivínské. Faráři, kteří v těchto sborech nebo v jejich sousedství sloužili, věděli samozřejmě, odkud členové jednotlivých reemigrantských sborů přišli, a také že jsou potomky českých exulantů. Ale víc nevěděli, a ani reemigranti sami jim nemohli víc povědět.

Musíme přiznat, že vedení ČCE nevěnovalo reemigrantům dostatečnou pozornost a zanedbalo i svou pastýřskou povinnost. Jak pro reemigranty, tak pro faráře, kteří v těchto sborech pracovali, ba i pro celou církev by bylo bývalo nadmíru důležité zopakovat si věcně dějiny české náboženské emigrace, včetně založení exulantských kolonií v cizině. Základní informace byly dosažitelné v dílech Ferdinanda Hrejsy a Gustava Skalského, a snad by se byl někdo z poválečných doktorandů nechal pohnout i ke zpracování některého tématu z problematiky emigrace a reemigrace. Romantické přednášky o odchodu Komenského z vlasti si reemigranti rádi poslechli, ale necítili se jimi osobně jako potomci exulantů osloveni.

Stejně jako mládež první reemigrantské vlny se lišila i většina mládeže druhé reemigrantské vlny od ostatní církevní mládeže: nechodila do divadel ani na zábavy, její pozornost byla věnována sborovému životu. Ve středu zájmu byly biblické úvahy a zpěv duchovních písní. Výlety do přírody a hry

3 Církev v proměnách času, s. 18.

nechyběly a sborový život zpestřovaly nej-různější sborové slavnosti. Mnohým nepadlo zatěžko absolvovat v neděli troje shromáždění a také ještě v týdnu dvoje nebo troje. V nedělních besídkách pro děti sedělo v těchto sborech kolem stovky dětí od tří do třinácti let, které, pokud nebyly rozděleny do skupin, vydržely všechny spolu celou hodinu zpívat, poslouchat výklad biblických příběhů a učit se biblické verše z paměti. Pěvecké sbory z reemigrantských sborů byly známy široko daleko. Exulantští patriarchové cítili za sbor svou zodpovědnost, uplatňovali ji někdy i v malichernostech a nebylo vždy snadné přesvědčit je o nepodstatnosti jejich námitek. Ale tak tomu bývalo už i u exulantů, že ve své prostotě docházeli k jistým názorům, které považovali za nesmírně důležité, ačkoliv se jednalo o okrajové otázky. Ale protože jim jediným měřítkem byla Bible, nezbývalo, než hledat trpělivě v Bibli. Nejednou i tito vyhranění bratři sami nebyli zajedno, všelijak se dohadovali, někdy se i pohádali, bouchli dveřmi, ale zas přišli a omluvili se. Zápasili o biblickou pravdu podle svých prostých možností. Faráři v těchto sborech potřebovali notnou dávku pastýřské rozvážnosti a trpělivosti, ale mohli se přitom od reemigrantů učit vnášet nevyčerpatelné poklady z Písem do dnů všedního života.

Při vši své nedokonalosti byli reemigranti ve své velké části, tak jak jsme je znali v první generaci, vyznávajícími následovníky Kristovými. Vzpomínám na celou řádku výrazných osobností. Někteří bratři a sestry bez mnohých slov doslova vyzařovali svou tichou rozhodnost víry. Jiní měli spíše sdílný a bezstarostný temperament a dokázali si na kole cestou do práce i z práce nahlas radostně zpívat duchovní písně a nic se nestarali, že by se to politickým důvěrníkům mohlo nelíbit. Mnozí se ochotně podřizovali všelijakým trestům za odmítnutí nedělní práce v továrnách, pilně naddělávali promeškané nedělní pracovní hodiny ve všední dny, ale nesmlouvavě trvali na svěcení nedělního dne.

I z druhé reemigrace vzešlo hned v první generaci několik farářů a diakonů. Patří

k nim Jan Jelínek, Emil Jelínek, Emil Pospíšil, Jan Bedřich Semerádt, Jan Matěj Tomeš a Jiří Tomeš. Kromě ordinovaných kazatelů působilo v reemigrantských sborech mnoho neškolených, ale schopných laických kazatelů, kteří faráře v jeho práci podle svých sil podporovali a na některých místech přebírali v kazatelských stanicích plnou zodpovědnost za konání pravidelných každodělních shromáždění i za biblické modlitební a pěvecké hodiny ve všedních dnech, za práci mezi dětmi i mládeží. V komunistickém režimu byly tyto možnosti sice všelijak omezovány, ale přesto byly hledány a nalézány cesty, jak udržet čilý sborový život nejen v mateřských sborech, nýbrž i ve vzdálenějších kazatelských stanicích.

Druhá reemigrační vlna potomků českých exulantů byla podstatně silnější než první reemigrace po první světové válce. Tvořilo ji asi 10 000 reemigrantů, z nichž se část připojila k BJB nebo CB (tehdejší Jednotě československé) a někteří zůstali také zcela mimo církve. Sborového života v ČCE se účastnilo zhruba necelých sedm tisíc „exulantů“, jak se reemigranti po svých předcích rádi nazývali. V poměru k zhruba 250 000 tisícům ostatních členů ČCE to byla jen malá menšina, od níž se zkrátka očekávalo, že se v církvi integruje. K tomu byli reemigranti také ochotni, ale trvali na svých důrazech, a v tom jim byla ponechána svoboda.

Není třeba, abychom si exulanty a jejich potomky včetně reemigrantů idealizovali. Byli a jsou to lidé s chybami, jaké nacházíme i u sebe a jiných našich současníků, a také ne všichni reemigranti si zachovali víru svých otců. Avšak ti, kteří si ji zachovali, ti přinesli zpět do země svých předků také jejich exulantský odkaz. K tomuto odkazu patřily Bible, zpěvník a modlitby. Bible, ale i zpěvníky, byly exulantům i jejich potomkům vodítkem víry. V písních a modlitbách, k nimž byli od dětství vedeni, vyjadřovali svou vděčnost Bohu, a modlitby jim také pomáhaly překonávat všechny starosti a těžkosti. Na tomto způsobu života reemigranti

lpěli a snažili se ho předat i dalším generacím. Do ČCE, poznamenané odlišným vývojem a v širších kruzích silně zvlažnělé, přinesli reemigranti poměrně dobře zachovalý exulantský odkaz, v němž první místo patřilo Bohu: „Více sluší poslouchati Boha než lidí“ (Sk. 5, 29). K zachování této nadčasové exulantské zásady bylo třeba žít ze Slova Božího a modliteb.

V historii svých exulantských komunit v cizině byli potomci exulantů sice také ovlivněni novodobějšími duchovními prouděními, jak výše zmíněno, ale všechny nové vlivy poměřovali odkazem svých předků, především Bibli. Úzký vztah reemigrantů k Bibli, důraz na prožité obrácení, snaha po nekompromisním následování Krista, touha po prožívání Boží přítomnosti a spoléhání se na Boží vedení oživovaly a oživují vždy znovu otázku, do jaké míry se církev, a také my jednotlivci, ve své víře necháváme ovlivnit moderními myšlenkovými proudy, které nás někdy velmi nenápadně svádí k relativizaci biblických výpovědí a odvádějí od evangelia. Pro „*církev ohroženou liberalismem a světáctvím*“, jak ji v šedesátých letech 20. století charakterizoval synodní senior Viktor Hájek, byl přínos reemigrantů, v podstatě připomínka odkazu exulantů, velkým Božím darem. Nakolik oficiální církev z tohoto daru vzdor naznačeným nepříznivým okolnostem ve skutečnosti vzala užitek, lze těžko měřit. Svědectví života reemigrantů v každém případě působilo a přineslo užitek přinejmenším osobně některým dříve zvlažnělým členům církve i některým lidem mimo církev.

Reemigranti ve svých prvních generacích vymírají a následné generace jsou daleko silněji než jejich otcové už od dětství vystaveny působení vlivů moderní a postmoderní společnosti. Byla by velká škoda, kdyby se přestaly zajímat o svou exulantskou historii a pozapomněly na cenný odkaz svých předků. Všem českým evangelickým církvím by jistě nemálo prospělo, kdyby si odkaz exulantů co nejčastěji připomínaly. Nejde jen o historii nebo o tradici. Jde o zásadní

rozhodnutí, o životní orientaci, o způsob života, o červenou nit vedoucí k cíli.

Edita Štěřiková

ŽYRARDOW 2011

Je to ostuda, ale o jednom z nejvýznamnějších potomků českých exulantů v Polsku, Pavlu Hůlkovi–Laskowskiem, nepřinesl Exulant dosud ani řádku. Naopak polské město Żyrardow si tohoto svého rodáka cení jako nejvýznamnějšího „*żyrdowiana*“ a na jeho počest vyhlásilo **rok 2011 rokem Pawła Hulki-Laskowskiego**. V minulém roce totiž uplynulo 130 let od jeho narození.

Żyrardow je asi 45 km od Varšavy a dnes je to město s více než 40.000 obyvateli. Potomci českých pobělohorských exulantů do něj přicházeli hledat práci v závěru předminulého století. Byli to potomci exulantů původně usídlených v Pruském Slezku, kteří v roce 1803 koupili v Polsku velkostatek Zelow. Mnozí z nich se živili tkalcovstvím. Když se devatenácté století začalo nachýlovat ke svému závěru (1881), píše jeden ze současníků: „*Jelikož ale v nynějším čase tato ruční práce jen velmi skrovnou výživu poskytnouti může, bylo opět několik rodin nuceno výživu svou jinde hledati. Vystěhovaly se do městečka Żyrardowa, asi pět mil od Varšavy vzdáleného, kde v rozsáhlé prádelně zaměstnání našly. Tu utvořily nový dosti četný sbor, poněvač ale pro chudobu svou nebyly schopny udržovat faráře, obrátili se k ev. ref. sboru varšavskému, jehožto faráři nyní služby Boží jednou za měsíc vykonávají.*“ Mezi rodiny, které odešly ze Zelowa do Żyrardowa patřili i Hůlkovi, rodina v níž se 25. 6. 1881 narodil syn Pavel.

Jeho dětství bylo poznamenáno tíživou sociální situací rodiny. Oba rodiče pracovali v textilní továrně, a když bylo Pavlovi 8 let, zemřela mu matka. Od té doby se musel starat o mladší sestru a domácnost. Když mu bylo 12 let, po absolvování tříleté podnikové

základní školy, nastoupil do továrny do zaměstnání. Po vyčerpávající třináctihodinové pracovní době se sám vzdělával. Četl vše, co bylo k dosažení. Rozhodl se, že po večerech a nocích obsáhne gymnaziální učivo a začal také studovat jazyky, mimo jiné i spisovnou češtinu.

Vyčerpávající životní styl se podepsal na jeho zdravotním stavu. Majitel textilní továrny Karel Dittrich umožnil nadanému mladíkovi léčení a díky jeho pomoci se mohl v roce 1903 zapsat i na filozofická studia na univerzitě v Heidelbergu. V univerzitním prostředí si brzy vysloužil označení „geniální Polák“. Otázku svého národnostního zakotvení – českého evangelického původu a polské příslušnosti – velice vážně řešil i v návaznosti na reformační polskou historii, a svému příklonu k Polsku dal výraz i v tom, že své české příjmení Hůlka doplnil polským ekvivalentem Laskowski. Během studií se oženil s Kazimírou Uhlenfeldovou z Żyrardowa a v roce 1906 se jim narodila dcera Alžběta.

V roce 1910 byli Hůlkovi pro své propolské aktivity uvězněni ruskou vládní mocí. Během 1. světové války spolupracoval s Polskou školskou maticí a zorganizoval v Żyrardově Dělnický klub. V něm pořádal nejen všeobecně vzdělávací přednášky, ale i historické, upevňující polské národní cítění a naději na samostatnost Polska. Ta se po skončení války stala skutečností.

V roce 1920 se rodina na čas přestěhovala do Prahy, kde Pavel Hůlka – Laskowski zastával místo tiskového mluvčího polského velvyslanectví. Żyrardowské textilní závody mezitím přešly do francouzských rukou. Pro dělníky to znamenalo katastrofální zhoršení životních podmínek. Hůlka-Laskowski se po návratu do Żyrardowa zapojuje do boje proti extrémní chudobě, veřejně pranýřuje podvody a vykořisťování. Když se jej nepodařilo umlčet úplatkem 10 000 zlotých, který odmítl, nastoupily hrozby – byl obviněn z pobuřování dělníků, poškozování národního hospodářství, ničení polsko – francouzských vztahů a dokonce

z odpovědnosti za zavraždění ředitele továrny. Nevzdává se, jeho činnost vede k tomu, že věc je bouřlivě projednávána v Sejmu, je vytvořena zvláštní komisi a po letech se závody vracejí do rukou polského státu a poměry zaměstnanců se zlepšují. Politickou situací v samostatném Polsku je po smrti maršála Piłsudského zklamán. Těžce nese narůstající projevy nacionalismu a klerikalismu. Vystupuje proti krátkému spojení Polák = katolík a velmi se ho dotýká, že kvůli evangelické víře s ním nespolupracují velká vydavatelství ani nemá možnost k svobodnému vyjádření názorů na společenskou situaci ve významném tisku. Částečnou kompenzací se stala nabídka profesorského místa na varšavské Evangelické univerzitě.

Pozorně sleduje situaci v Německu, od roku 1933 jsou jeho názory vyhraněně protinacistické, odsuzuje antisemitismus. Z Żyrardowa neodchází ani po příchodu německé okupační moci, ač mnozí nacisticky orientovaní němečtí spoluobčané mu jeho protinacistické postoje nezapomínají. V roce 1940 je zatčen, ale dceři Alžbětě se podaří na základě lékařské zprávy dosáhnout jeho propuštění. Tento humanista a zastánce tolerance bolestně prožívá drama okupace a války, zločiny, bídu a tragédie postihující jeho přátele, známé a jejich i jeho vlastní rodinu. V roce 1942 umírá v Żyrardově jeho sestra, která se sem uchýlila z Lodže. Po varšavském povstání se ujímá těžce zraněného literáta Karola Irzykowskiego, ale i ten v żyrardowské nemocnici umírá.

Po druhé světové válce se Hůlkovi-Laskowskiemu dostává za jeho postoje veřejného uznání, je mu uděleno i státní ocenění za „životní, mnohaletou a ryze demokratickou literární činnost“. Je také pověřen nelehkým úkolem, aby jednal o vymezení sporné československo – polské hranice na Těšínsku. Výhled na pobyt mezi slezskými evangelíky jej těší. Po příchodu do polského Cieszyna se však jeho zdravotní stav rychle zhoršuje a 29. 10. 1946 tu umírá. Je pohřben na těšínském evangelickém hřbitově u Ježíšova kostela milosti, který pro české

a moravské evangelíky v době protireformace tolik znamenal. Pohřbu se zúčastnilo 7 000 lidí.

Svou literární činnost zahájil Pavel Hůlka-Laskowski překlady z češtiny. V 19 letech přeložil do polštiny povídku S. Čecha *Jestřáb kontra Hrdlička* a brzy na to povídku I. Herrmanna *Otec Kondelík a ženich Vejvara*. Později kromě češtiny překládal významná literární díla z angličtiny, francouzštiny, němčiny a ruštiny. Z češtiny kromě jiného přeložil Haškovy *Příhody dobrého vojáka Švejka*, díla Karla Čapka *Hardubal*, *Pověť-roň*, *Obyčejný život*, *Továrna na absolutno* a *Babičku* Boženy Němcové. Z jeho vlastní tvorby je třeba uvést zejména knihy *Porucznik Rieger*, *Mój Żyrardow*, *Pięć wieków herezji*, *Śląsk za Olze*, *Księżyc nad Cieszynem*, *Warkocz Bereniki*, *Ostatni lotr*. Kromě toho napsal zřejmě dosud nezmapované množství publicistických a literárněkritických prací, které byly uveřejňovány ve více než 70 časopisech, mnohdy i pod různými pseudonymy. K nejvýznamnějším patří *Spowiedź kalwina* (1933), *Faktografia żyrardowska* (1932) a *List do przyjaciół Czechów* (1936).

Rok Pavla Hůlky-Laskowkiego v Żyrardowě zaštitil organizační výbor, v němž byli kromě představitelů města a okresu zastoupeni i 2 poslanci polského Sejmu, biskup Evangelické církve augsburského vyznání a vnuk Pavla Hůlky-Laskowkiego Piotr Dudkiewicz.

Jan Bistranin

JEŠTĚ K RUDOLFOVU MAJESTÁTU

Asi před dvěma léty jsem uveřejnil v *Exulantu* svůj kritický pohled na Majestát císaře Rudolfa II. Má kritika se ovšem netýkala obsahu Majestátu, který plně odpovídal náboženským potřebám českých evangelíků, tedy většině obyvatelstva tehdejších Čech a Moravy. Můj povzdech se týkal osudu tohoto Majestátu, který svévolně

roztrhl zvolený český panovník a pobělohorský vítěz císař Ferdinand II., ač šlo o věčný zápis v zemských deskách českého království.

Na osudu Majestátu se podepsalo revoluční sesazení Ferdinanda II. z českého královského trůnu. Předcházely ovšem nezákonné činy katolických vrchností, které nařídily zboření evangelických kostelů v severočeském Hrobu a v Broumově. Tyto přehmaty ukazují, že katolické vrchnosti nehodlaly brát Majestát vážně. Reakcí na to nebyly ovšem z evangelické strany zákonné protesty u zemského soudu, nýbrž stavovské povstání a sesazení Ferdinanda II. z českého trůnu. Následně zvolil český sněm českým králem kurfiřta Fridricha Falckého. S tím souhlasil i rozvázný bratrský šlechtic Václav Bundovec z Budova a horlivým organizátorem tohoto převratu byl pán na statku Žitnice – Skalice, méně známý šlechtic Václav Vilém z Roupova.

Jiný postup zvolil vedoucí šlechtic na Moravě, pan Karel starší ze Žerotína, člen Jednoty bratrské. Zřejmě se nehodlal podílet na unáhleném činu českých evangelíků, tj. vedoucích činitelů zemského sněmu, zastupujícího většinu české šlechty a královských měst. Českého poddaného lidu se ovšem na jeho mínění nikdo neptal, a byl to on, který potom nesl v následujících 17. a 18. stoletích tíhu poddanských břemen, jež mu nemilosrdně ukládala cizácká šlechta, pozvaná do země Ferdinandem II.

Vzhledem k tomu, že k podobným unáhlením v českých dějinách došlo vícekrát, naskýtá se zcela nehistorická paralela Pražského jara 1968 a toho, co potom následovalo. Vzhledem k tomu, že české školství na staletí opanoval Habsburky finančně a mocensky posilovaný řád Tovaryšstva Ježíšova, byl duchovní přerod českého národa dobře naplánován a nejrůznějšími prostředky uváděn v život.

Zcela nehistorickou otázkou zůstává, jak by se vyvíjel život národa v Čechách a se zpožděním také na Moravě, kdyby se stavovské povstání proti Habsburkům

nekonalo. Evangelickým historikům se nabízí důkladné zpracování postavy pana Karla staršího ze Žerotína. Českým evangelíkům, namnoze ospalým podobojím, by nastal duchovní zápas s jezuitským řádem, využívajícím psychologických a mocensko-hmotných postupů. Že katolická církev byla schopna k prosazení svých cílů použít i brutálních prostředků, toho je důkazem francouzská Bartolomějská noc a vražda podezřelého konvertity hugenota Jindřicha IV. To byla jistě dosti zřejmá výstražná znamení před českým stavovským povstáním, jež skončilo bitvou na Bílé hoře a popravou 27 představitelů českých stavů, většinou evangelíků.

V historii ovšem neplatí, co by kdyby. Takže po roce 1627 zůstala v Čechách a později i na Moravě duchovně spálená země, zbavená duchovních elit a vysilovaná útlakem, selskými bouřemi a pokračujícími vlnami náboženské emigrace. To ostatně platilo i o naší době po nacistické a komunistické okupaci, až do roku 1989. Mějme naději, že dojde k probuzení nejen národnímu, ale i mravnímu. Stále je aktuální výzva apoštolova: „Uctivostí se navzájem předcházíte“ (Řím 12,10).

Vlastimil Sláma

MALÝ PRŮVODCE VELKOU HISTORIÍ

O flájských evangelíciích a jejich kostele

V dnešním putování se vypravíme do míst, kam – troufám si říci – za památkami reformace jen tak neputujeme. Řekne-li se „pánevní oblast“, mnohému člověku se vybaví průmyslem zdevastovaná krajina severních Čech, s nedýchatelným vzduchem a odumřelými lesy v Krušných horách. Dnes už je všechno trochu jinak a i putování po Krušných horách může být příjemné pěšky a v zimě třeba na běžkách. A nalezneme zde i některé evangelické památky, které by

neměly zůstat stranou naší pozornosti. Za jednou, dokonce unikátní, se vypravíme na Mostecko, do obce Český Jiřetín. Obec leží na státní hranici se Spolkovou republikou Německo (hraniční přechod pro pěší Český Jiřetín – Georghenthal), na břehu vodní nádrže Fláje.

Památkou, která nás zajímá, je dřevěný kostelík Jana Křtitele, stojící v jižní části obce. Nestál zde vždy. Původně byl postaven v obci Fláje. Ta však musela ustoupit v padesátých a počátkem šedesátých let minulého století zmíněné vodní nádrži, která byla vybudována jako zdroj pitné vody pro Mostecko a Teplicko. Obec Fláje byla zbourána, kostelík, jako jedinečná celodřevěná památka lidového stavitelství v Krušných horách, byl přestěhován do sousedního Českého Jiřetína, a tak zachráněn. Je to tedy na Mostecku druhá církevní stavba, které byla přestěhována – vedle děkanského kostela v Mostě, jehož stěhování mělo ovšem mnohem větší publicitu. Přemístění kostela Jana Křtitele probíhalo od roku 1962. Po dlouhé přípravě byl v roce 1969 přestěhován na dnešní místo, a teprve v roce 1995 byla dokončena celková rekonstrukce. Dnes je v něm umístěna expozice dokumentující život v této části Krušných hor, příležitostně je prý využíván i ke katolickým církevním obřadům.

První písemná zmínka o Flájích pochází z roku 1346. Vzhledem k pozdějším prokázaným vazbám k hradu Osek je možné soudit, že při vzniku obce stáli páni z Rýzmburka. V roce 1523 je zřejmě získal Děpolt z Lobkovic a ve vlastnictví rodu Lobkoviců zůstaly až do roku 1651, kdy přešly, po smrti Polyxeny Lobkovicové (rozené z Talmberka, podruhé provdané za hraběte Maxmiliana z Valdštejna), do rukou Valdštejnů a staly se posléze součástí jejich panství Duchcov – Horní Litvínov. V předbělohorské době byli obyvatelé vesměs evangelíci. Vzhledem k tomu, že půda v horách nebyla úrodná, ale zato se zde nacházelo bohatství lesů, velká část obyvatel se zabývala těžbou dřeva. Zájem o dřevo z okolních lesů projevovali již v 16. století

saští kurfiřti a pro jeho snadnější dopravu na saskou stranu hranic nechali po dohodě s Lobkovici vybudovat v letech 1624 - 1629 plavební kanál, jehož zbytky lze ještě dnes v terénu vystopovat.

Na skutečnost, proč bychom měli kostelu Jana Křtitele věnovat mimořádnou pozornost, upozornily Kostnické jiskry již v době výstavby vodní nádrže. V čísle 17 z roku 1964, autor uvedený pod značkou „ek“ dosti podrobně vypsali historii kostela. S historií flájských evangelíků se můžeme seznámit i v knize E. Štěříkové „Exulantská útočiště v Lužici a Sasku“, vydané v roce 2004. Dovolil jsem si dále opsat něco z toho, co nám tito autoři sdělují k pohnutým dějinám evangelíků z oblasti Flájí.

Evangelický kostel ve Flájích byl postaven v roce 1653! Je to neuvěřitelné, ale třicet let po bitvě na Bílé hoře tu byl postaven nový evangelický kostel, který léta sloužil k evangelickým bohoslužbám. Místní evangelíci se nikoho na nic neptali, zásadu, jestli má být náboženství toho, komu patří země, neřešili, a vybudovali si jednoduchý dřevěný kostel. Z Berní ruly z roku 1654 se dozvídáme, že obce Fláje, Český Jiřetín, Nová Ves a Mackov mají dosud obyvatelstvo vesměs nekatolické. Dále víme, že se v předcházejícím roce domluvili obyvatelé pěti vesnic (Fláje, Český Jiřetín, Dlouhá Louka, Nová Ves a Mackov), že si vlastními silami vybudují ve Flájích na pozemku, který daroval rychtář Kašpar Pancner, prostou dřevěnou modlitebnu bez věže. Svůj úmysl uskutečnili, nový kostel postavili, povolali faráře Bartoně Kyržnera a povolali si i luterského učitele. 14 let se tu pak scházeli ke společným bohoslužbám a děti posílali do luterské školy.

Majitel panství, hrabě Jan Bedřich z Valdštejna, pozdější biskup královéhradecký a ještě později i arcibiskup pražský, dlel v té době jako komoří papeže Alexandra VII. v Římě. Když se vrátil do Čech, nastalo velmi intenzivní pronásledování evangelíků. Do Flájí přišli dva kapucíni, usadili se ve škole a začali misii. Za tři měsíce se jim

podařilo obrátit jednoho starého člověka, jemuž Valdštejn z radosti věnoval usedlost. Vcelku však nebyl spokojen s pomalou činností kapucínů, odvolal je a vyslal sem jiné dva, Jindřicha z Jihlavy a Zachariáše z Ústí, jimž v sousedství kostela dal postavit dřevěnou faru. Na jejich kázání však nikdo nechodil, a tak Valdštejn nařídil, že pod přísným trestem musí být každou neděli na bohoslužbě přítomna z každého domu aspoň jedna osoba. Návštěva se sice zvýšila, ale nejednou docházelo v kostele k otevřenému protestu proti kněžím. Tentokrát se za celý půlrok kapucíni nemohli pochlubit ani jedním konvertitou. Odvaha místního obyvatelstva vyvrcholila ve zvláštní akci.

23. února 1668 se dostavilo k majiteli panství pět rychtářů z oněch pěti obcí se žádostí, aby byli odvoláni kapucíni, že jejich úsilí je marné. Oni od evangelického vyznání upustit nemíní. Žádali, aby hrabě jako církevní hodnostář, který zná Kristovo evangelium lásky, nepoužíval proti nim násilí, ale nechal je na pokoji. Pak mu, jako svému pánu, budou poslušnými poddanými. Hrabě je však zadržel v jedné místnosti a chtěl je tam nechat tak dlouho, až se podrobí jeho rozkazu. Po mnohých prosbách je propustil a dal jim čas do Svatodušních svátků, aby se přiznali ke katolické církvi. Ostatní poddaní tak měli učinit do 14 dnů. Avšak hrabě nečekal ani tak dlouho. Hned nato bylo posláno do Flájí 30 ozbrojenců. Rychtář Pancner a jeho manželka byli v poutech odvedeni do vězení.

V sobotu po Velikonocích byli všichni muži z nedaleké Nové Vsi hnáni násilím do Flájí do kostela ke zpovědi a v neděli museli na znamení změny svého vyznání přijímat po katolickém způsobu pod jednou. Shodně vypovídali, že byli vyhnáni z domů a hnáni v průvodu do kostela. Napřed jeli úředníci, pak poddaní muži a nakonec mušketýři. O týden později byly v podobném průvodu hnány do kostela ženy. Nemocní poddaní, kteří nemohli jít pěšky, byli naloženi na saně.

Reakcí na násilí byl v mnohých případech exil. Nemuseli utíkat daleko,

hranice byla za humny. Kapucíni, kteří byli pověřeni rekatolizací obce Fláje, dokonce prohlásili, že kdo nebude chtít přestoupit, může svobodně odejít ze země. Když se však chystala většina obyvatel do exilu, byli na ně posláni vojáci z Duchova, aby je donutili zůstat. Flájští se tedy museli smířit s danou situací, ale jen na tak dlouho, pokud je vojáci hlídali. Jakmile nebyli pod dozorem, utekli přes hranice a zamířili do blízkého Oberneuschönbergu.

Osada Oberneuschönberg vznikala už od roku 1652, kdy vrchní horní hejtman Kašpar ze Schönbergu přijal několik rodin exulantů a usadil je nedaleko hranice na svém panství, na lesním spáleništi. Zpráva o jeho přízni se rychle roznesla, exulantů ze severozápadních Čech přibývalo a v roce 1661 zde byla exulantská obec. Někteří z přichozích z okolí Flájí zanechali bez náhrady na české straně pozoruhodné jmění. Šestaosmdesátiletý Martin Öhlschlegel z Nové Vsi zaplatil své vrchnosti 160 českých kop za půdu, postavil si dům a doufal, že v něm spolu se svou manželkou, se kterou žil už přes padesát let, svůj život ukončí. *Kvůli Slovu Božímu* však manželé ve svém vysokém stáří dům i všechn ostatní svůj majetek opustili. Daniel Butze opustil v Nové Vsi mlýn, který koupil za 350 říšských tolarů a dalších 100 tolarů investoval do jeho vodního zařízení. Počátkem roku 1667 byl nucen ke změně vyznání, čemuž se nemohl s dobrým svědomím podřídit. Protože stojí v Bibli psáno, že je třeba poslouchat Boha a ne lidi, opustil všechn svůj majetek a odešel do Saska. Ehrhard Neuber z Mackova, který právě před rokem převzal po otcově smrti hospodářství, všechno opustil a uprchl spolu se svými sourozenci na Zelený čtvrtek 1668.

Vrchnost se snažila získat exulanty zpět všemi způsoby, i falešnými a nesplnitelnými sliby. Hejtman z Mostu několikrát vzkázal mlynáři Butzemu, aby se vrátil. Nakonec mu poslal i dopis, že může zůstat při svém vyznání. Butze mu uvěřil a vrátil se. Ale krátce po návratu i jej postihlo výše zmíněné

donucovací povelikonoční procesí. Už v úterý po oné neblahé neděli mlynář Butze se ženou a sedmi dětmi opustili tajně svůj mlýn a vydali se do exilu po druhé. Pražský arcibiskup Jan Bedřich z Valdštejna žádal v roce 1669 saského kurfiřta, aby mu jeho poddané vrátil, a když nedosáhl svého, žádal o zákrok císaře. Saskému kurfiřtovi arcibiskup hrozil, že zastaví dovoz dřeva z Čech pro saské doly. Protože arcibiskup zřejmě, podobně jak to dělaly jiné vrchnosti, obviňoval své poddané z trestuhodných přestupků, ustanovil kurfiřt komisi, aby prošetřila, zda se jedná o lidi vůči vrchnosti provinilé. Komise však dospěla k závěru, že jediným důvodem uprchlíků je jejich v Čechách nedovolené vyznání, a těm musí být podle čl. V. §12 vestfálského míru dána svoboda vystěhování. Nakonec, po třech letech, se vrchnosti podařilo zbylé poddané donutit ke konverzi. Katolická misie byla úspěšně skončena, na střеше evangelické modlitebny byla vztyčena dřevěná věžička a na faru přišel katolický kněz. Kostelík postavený v roce 1653 tedy dosud stojí – v Českém Jiřetíně – jako svědek opravdovosti a odvahy našich předků v dobách vpravdě temných i jako svědek jejich bolesti a utrpení. Budete-li těmito místy procházet nebo projíždět, nezapomeňte si u pamětihodného kostelíka připomenout jejich odkaz.

Jan Bistranin

ZÁJEZD NA UKRAJINU V ROCE 2013 - průzkum zájmu

Na základě dotazů, zda občanské sdružení Exulant nepřipravuje zájezd na Ukrajinu, se výbor rozhodl učinit průzkum a v případě dostatečného zájmu uspořádat takový zájezd v roce 2013. Pokud se chcete zájezdu zúčastnit, prosíme, sdělte nám to e-mailem na adresu <exulant@evangnet.cz> nebo poštou na adresu sdružení. Uveďte, o který zájezd (variantu) máte zájem, jaké místo byste případně ještě rádi navštívili, které

vynechali. Uveďte svou adresu (dle možnosti též e-mail) a věk. Své vyjádření pošlete prosím do června tohoto roku, abychom mohli včas rozhodnout, zda a kam zájezd konat.

Termín zájezdu: léto až podzim 2013. Podrobnější informace včetně předpokládané ceny a termínu závazných přihlášek budou včas zveřejněny.

Zájezd na Volyn

1. varianta

Odjezd z Olomouce v pátek odpoledne, návrat do Olomouce v pondělí ráno (dopoledne).

Cílová místa: Luck Boratín, Kupičov. Dle zájmu Michalovka nebo Malín (památníky).

2. varianta

Odjezd z Olomouce v pátek nejpozději v 11.00 hodin, návrat v pondělí ráno (dopoledne).

Cílová místa: Vělička (Polsko, solné doly), Dubno, Rovno nebo Zdolbunov, Luck, Boratín, Kupičov.

3. varianta

Odjezd z Olomouce v pátek nejpozději v 11.00 hodin, návrat do Olomouce v úterý ráno (dopoledne).

Cílová místa: Vělička, (podvečerní Krakov), Malín, Boratín, Luck Michalovka, Kupičov, případně krátká prohlídka Lvova.

Není vyloučena ani jiná kombinace cílových míst nebo změna, pokud bude o některé místo velký zájem nebo o některé místo bude zájem malý. Při všech variantách se počítá v neděli s možností účasti na nedělních bohoslužbách v Lucku a noclehem v rodinách v Lucku.

Zájezd na jih Ukrajiny

Odjezd: sobota; v neděli bohoslužby v Lucku nebo Rovně + nocleh v rodinách. Dále Pervomajsk, Bohemka, Veselynivka, Berezivka, případně Oděsa a Kyjev a zpět do ČR. V Pervomajsku, Bohemce a Veselynivce – večerní bohoslužby.

Celková doba: 8 až 10 dnů, několikrát nocleh v hotelu, někde v rodinách, některé

nocí v autobuse (mikrobuse - dle počtu).

Dobroslav Stehlik

TRADICE ČESKÝCH EXULANTŮ V BERLÍNĚ

V době dosti dávné – asi před sto lety, se čas od času objevily v různých českých časopisech články pojednávající o potomcích českých pobělohorských exulantů v Berlíně. Téměř bez výjimky to byly články, popisující smutný zánik české berlínské církve a neodvratný konec české vesnice. Uběhlo sto let, po tehdejších časopisech není ani památka, o autorech článků neví téměř nikdo, ale o českých exulantech v Berlíně se ví pořád, jejich tradice je stále živá. Asi proto, že nebyla založena na vratkých nacionálních základech, ale na odvážné biblické víře, přetrvala do dnešních dnů a inspiruje a obohacuje i současné generace v Německu i Česku.

Důkazem její životaschopnosti jsou i letošní oslavy 275. výročí příchodu exulantů do Berlína, organizované berlínským sborem Jednoty bratrské a dalšími institucemi. Aktuálnost tradice je vyjádřena i pracovním názvem „**Lidská práva – svoboda víry a svědomí – 275 let České vesnice v Berlíně**“.

S výročím je spojena řada akcí. Mají začít 25. března 2012 slavnostními bohoslužbami ve Francouzském dómu, hlavní oslavy jsou směřovány na 15. – 17. června 2012 do Rixdorfu, původní české vesnice. Ovšem dnes už je třeba psát jako místní název „Česká vesnice“. Kromě zmíněného výročí je dobré také připomenout, že letos má rovných sto let pomník, který postavili potomci exulantů králi, který je přijal. Na něm jsou známé reliéfy českých exulantů a původní české vesnice, které se před 25 lety objevily i na německých poštovních známkách.

Důkladnou historii berlínských Čechů podává Dr. Edita Štěříková ve vynikající práci „**Běh života českých emigrantů v Berlíně v 18. století**“, proto se o ní nebudeme

rozepisovat. Z letáku, který vydala Jednota bratrská, jejíž obnovená modlitebna a centrum se nachází v České vesnici v Rixdorfu, jen stručně vybíráme:

Česká vesnice vznikla v roce 1737, když pruský král přijal české evangelické exulanty. Pro svou víru museli opustit vlast. Ani pokus zůstat v Sasku nebyl úspěšný a jejich další cesta vedla až do Berlína. Král daroval 18 rodinám 9 dvojdomků, ke kterým náležely stodoly, sloužící k ubytování dalších rodin. Exulanti byli osvobozeni od daní a vojenské služby. Při vchodu do Kirchgasse postavili v roce 1912 „vděční potomci přijatých Čechů“ památník se sochou krále Fridricha Viléma I., který velkoryse jejich předkům umožnil život ve svobodě víry a beze strachu. Tvůrcem památníku byl sochař Alfred Reichel. V roce 1989 (ještě v době komunistické vlády), uzavřel západoberlínský okres Neuköln partnerství s okresem Ústí nad Orlicí, neboť mnoho exulantů pocházelo z této oblasti, zejména z Horní Čermné a okolí. Partnerství trvá a funguje dodnes, v roce 2009 se v zámku Britz konala oslava 20. výročí podepsání smlouvy. Už 17 let se partnerské město Ústí nad Orlicí s podporou neukölnských zúčastňuje každoročního dobročinného vánočního trhu v Rixdorfu. V roce 1995 byla v České vesnici otevřena „Zahrada J. A. Komenského“, zobrazující jeho teologické a pedagogické zásady, které mají nebo znovu nabývají platnosti i v dnešní době. Od roku 2005 je v Kirchgasse číslo 5 „Muzeum České vesnice“. Dům byl vystavěn v roce 1753 jako škola. V prvních letech sloužil také jako modlitebna Jednoty bratrské. Do roku 1772 tu byl i internát, kde bydlely a studovaly děti misionářů Jednoty bratrské působících v cizině.

Dnes je Česká vesnice centrem porozumění, smíření a přátelství zvláště mezi Čechy a Němci ve společném Evropském domě. Toto centrum přitahuje návštěvníky z celého světa a se světovými dějinami se tu lze také potkat.

Jan Bistranin

ZÁJEZD DO BERLÍNA

15. - 17. června 2012

Jak již bylo výše uvedeno, zájezd Exulanta, který byl v minulém čísle věstníku oznámen na dny 4. – 7. května, se konat nebude. Zájemci o účast na oficiálních oslavách 275. výročí příchodu českých exulantů do Berlína se mohou připojit k zájezdu, který pořádá pražský Ochránovský sbor při ČCE. Všichni, kdo se přihlásili k účasti na původní zájezd Exulanta, budou o této možnosti ještě osobně informováni.

Zájezd Ochránovského sboru se bude konat ve dnech 15. – 17. června 2012.

Předpokládaný odjezd je v pátek 15. 6. v 10.00 hod. z Prahy, cesta trvá asi 4 hodiny. Páteční odpoledne bude volné, možnost prohlídky Berlína. Sobotu dopoledne by bylo možno věnovat památkám českého Rixdorfu - návštěva zahrady J. A. Komenského, bratrský hřbitov atd. Odpoledne začnou oficiální oslavy, bude se konat i panelová diskuse k tématu. V neděli budou bohoslužby, na kterých pravděpodobně bude kázat synodní senior Joel Ruml, oběd a odpoledne prohlídka domů a zahrad osadníků, kteří se usadili v Rixdorfu. Návrat do Prahy v neděli do půlnoci.

Ubytování bude zajištěno v městské misii, kde jsou k dispozici dvoulůžkové pokoje za 68 euro za noc a čtyřlůžkové pokoje s palandou za 112 euro za noc. Snídaně je v ceně.

Předpokládaná cena za dopravu je 1000, – Kč.

Bližší informace je možno dostat a přihlášky zaslat na adresu:

Ochránovský sbor při ČCE, Čajkovského 1640/8, 130 00 Praha 3, tel. 224 941 870, email: sormovaeva@seznam.cz

ZÁVĚREM

V loňském roce jsme nepřikládali do věstníků složenky, kterými máte možnost finančně přispět na naši činnost. Řada z Vás se ozvala a složenku chtěla. Proto si do tohoto čísla dovolujeme složenku opět vložit a předem děkujeme za všechny příspěvky. Uvádíme i bankovní spojení občanského sdružení Exulant: **číslo účtu 209898309, kód banky 0800.**

K dispozici máme ještě knihy Edity Štěříkové „Zelów, česká exulantská obec v Polsku“, „Běh života českých emigrantů v Berlíně v 18. století“ a knihu Oldřicha Rejcherta „Paprsky kalicha v letorostech Čechů z Volyně“. Máte-li o knihy zájem, napište na adresu Mgr. Pavel Čáp, Brechtova 4/778 (schránka č.25), 149 00 Praha 4 nebo na adresu občanského sdružení.

V roce 1993 se v Praze uskutečnil sjezd reemigrantů a jejich potomků. Chce se napsat první sjezd, ale protože po 2. světové válce, než došlo k zákazu spolku potomků exulantů, se také sjezdy konaly, nebylo by to přesné. Dovolím si tedy napsat „první“ sjezd. Společná shromáždění se tehdy konala v salvátorském chrámu a v Betlémské kapli. Na to potom navázal zájezd do Zelowa a založení občanského sdružení Exulant. Příští rok uplyne od této události dvacet let. Žádnému z předchůdců našeho občanského sdružení nebylo dopřáno takovou dobu existovat. Oba totalitní režimy považovaly za nutné spolky potomků exulantů zlikvidovat. Jsme vděční za to, že se před dvaceti lety

podarilo organizaci reemigrantů a jejich potomků obnovit, a že máme možnost odkaz evangelických pobělohorských exulantů udržovat.

Možná, že někteří z čtenářů doma najdou dvacetiletou fotografii tehdejších účastníků shromážděných před Husovým pomníkem na Staroměstském náměstí. Mnozí z nich odešli cestou všelikého těla, mnozí potomci se však narodili. Připravujeme na příští rok do Prahy jubilejní sjezd. Doufáme, že se nás sejde tolik, jako v roce 1993.

Opět připomínáme, že podmínkou členství v našem sdružení, není osobní "příslušnost" k exilu resp. návratu. Do svých řad zveme i sympatizanty zajímající se o naši činnost. K přihlášení se za člena stačí sdělit na adresu sdružení jméno a příjmení, datum narození, bydliště, příp. církevní příslušnost (sbor) a příp. vztah k pobělohorskému exilu (potomek, sympatizant, zájemce o historii apod.). Z každé přihlášky máme radost. Po obdržení přihlášky Vás zařadíme do adresáře pro zaslání věstníku. Pokud Vám můžeme věstník zasílat hromadně, prostřednictvím některého sboru, prosíme, dejte nám to vědět.

Prosíme, abyste nás informovali i o dalších změnách (přestěhování, úmrtí našeho člena apod.), abychom na ně mohli reagovat.

Prosíme Vás, kdo používáte emailovou poštu, abyste na naši adresu: exulant@evangnet.cz zaslali své adresy, abychom Vás mohli aktuálně informovat o aktivitách našeho sdružení.

Informační věstník občanského sdružení EXULANT, vydává občanské sdružení EXULANT. Vychází 2x ročně. Sídlo občanského sdružení i redakce: Praha 1 – Nové Město, Jungmannova 9 – Husův dům, PŠČ 110 00, Česká republika, http://exulant.evangnet.cz ISSN 1801-514X